Riihimäki
Historiallisen ajan arkeologinen inventointi 2023

Timo Jussila
Tomi Kuljukka

MIKROLIITTI Oy
PIENI TEHOKAS TERÄVÄ
ARKEOLOGISET TUTKIMUKSET
TAIDOLLA VUODESTA 1988

Tilaaja: Riihimäen kaupunki

Sisältö:

Perustiedot 2
Kohdeluettelo 4
Yleiskartat 5
Inventointi 8
Rajamerkit 11
Torpat talot ja myllyt 11
Lähteet 12
Kohdekuvaukset 14
1 RIIHIMÄKI SUOLIJÄRVI KYPÄRLAHTI 14
2 RIIHIMÄKI EPRANOJA 17
3 RIIHIMÄKI HIIRENKALLIO 20
4 RIIHIMÄKI HERAJOKI MÄKELÄ 21
5 RIIHIMÄKI HIIVOLA LUSIKKAOJA 22
6 RIIHIMÄKI HERAJOKI 25
7 RIIHIMÄKI RETKIOJANTIE-KYNTTILÄTIE 26
8 RIIHIMÄKI RIIHIMÄEN KASARMIALUEEN HAUDAT 28
9 RIIHIMÄKI TAKALA 29
10 RIIHIMÄKI LEPPÄKORPI 31
11 RIIHIMÄKI SAARENMÄKI 33
12 RIIHIMÄKI HANHI-SYRJÄ 34
13 RIIHIMÄKI KÄRÄJÄKOSKI 35
14 RIIHIMÄKI KIRVESKALLIO 37
15 RIIHIMÄKI KUNAUSKIVI 38
16 RIIHIMÄKI PYYKINMÄKI 39
17 RIIHIMÄKI AROLAMPI LOUNAIS 40
18 RIIHIMÄKI RIIHIVIITA LUOTEISPUOLI 42
19 RIIHIMÄKI HIIVOLA KYLÄTONTTI 44
20 RIIHIMÄKI AROLAMPI KYLÄTONTTI 46
21 RIIHIMÄKI KERNAALA RIUTTA KYLÄTONTTI 48
22 RIIHIMÄKI RETKIOJA SANTAMÄKI 49
23 RIIHIMÄKI METSOLA 2 50
24 RIIHIMÄKI METSOLA 1 51
25 RIIHIMÄKI RETKIOJA MUSTIKKAMÄKI 52
26 RIIHIMÄKI RETKIOJA KIPPAKALLIO 53
27 RIIHIMÄKI KYTÖJÄRVI VATSIA 53

Kansikuva: vanha rajamerkki ilta-auringon valossa, kohden ro 16, länteen.

Perustiedot

Alue: Riihimäen kaupunki.

Tarkoitus: Muinaisjäännösselvitys, erityisesti historiallisen ajan osalta. Käytännössä työ muotoutui Riihimäen historiallisen ajan muinaisjäännösten selvitykseksi.

Työaika: Maastotyö 12.10. Kuljukka, 13.10. Kuljukka ja Jussila, 25.10. Kuljukka, 13.11. Jussila, kaikkiaan 5 päivää.

Tilaaja: Riihimäen kaupunki.

Tekijät: Mikroliitti Oy, Timo Jussila ja Tomi Kuljukka, arkisto- ja valmistelutyössä Taika-Tuuli Kaivo. Raportti T. Jussila.

Tulokset

Kaikkiaan uusia historiallisen ajan kohteita tuli inventoinnissa esiin 17 entisen 10 lisäksi. Historiallisen ajan muinaisjäännöksiä on alueella nyt **16** ja **2** arkeologista muuta kulttuuriperintökohdetta, eli historiallisen ajan arkeologisia suojelukohteita on kaikkiaan **18**. Muut raportin kohteet ovat kaksi olematonta kohteita, yksi mahdollinen muinaisjäännös ja loput ovat arkeologisia muita kohteita (jotka voi käsittää havaintopaikoiksi, jotka eivät täytä muinaisjäännöksen kriteereitä tai ovat arkeologisessa mielessä tuhoutuneita).

Alueelta tunnettiin ennestään 10 historiallisen ajan arkeologista kohdetta. Kaksi niistä todettiin olemattomiksi (nro 4 ja 10). Yhden kohteen muinaisjäännösstatus ehdotetaan muutettavaksi muuksi kohteeksi (nro 7). Vuonna 2006 tehdyn inventoinnin (Ruohonen) raportista tuli esiin kuusi tevahautaa, joita ei oltu viety muinaisjäännösrekisteriin ja ne ovat nyt raportissa uusina kohteina (nro 22-27). Kokonaan uusina kohteina paikannettiin 1700-luvun kartoilta viisi kylien välistä rajamerkkiä. Hiivolan vanha kylätontti esitetään muinaisjäännökseksi. Ennestään on Herajoen kylätontin osa todettu muinaisjäännökseksi. Alueen kolmas kylätontti, Arolampi, todettiin siksi rakennetuksi, että sitä ei nyt arkeologiseksi suojelukohteeksi esitetä. Riutan kylätontin todettiin olleen alun perin ja vielä 1800 luvun alussa, Kernaalan kylän kahden torpan sijoja ja lisäksi alue on maankäytöltään siksi tiivistä, että sitä ei myöskään arkeologiseksi suojelukohteeksi nyt määritetty.

Alueelle paikannettiin kolmen 1700 luvun kylätontin lisäksi 13 torpanpaikka, jotka kaikki ovat edelleen käytössä ja rakennettuja tai muutoin tuhoutuneita. Kaksi hylättyä vanhaa (1700 luku tai varhempi) tiepohjaa esitetään arkeologisiksi muiksi kulttuuriperintökohteiksi (nro 17 ja 18). Alueelle paikannettiin 26 vanhaa (1700 luku tai varhempi) kylienvälisen rajan kulmapistettä, joissa kuudessa todettiin vanhalta vaikuttava rajamerkki, usein röykkiö, jotka luokiteltiin muinaisjäännöksiksi (nro 3, 11, 12, 14-16) yksi näistä oli ennestään tunnettu kohde (nro 3). !700 luvun kartoilta alueelle paikantuu kolme vesimyllyä, joista yksi on ennestään tunnettu muinaisjäännös (nro 2) ja kaksi muuta todettiin hävinneiksi.

Selityksiä:

Koordinaatit ja kartat ovat ETRS-TM35FIN koordinaatistossa. Kartat ovat Maanmittauslaitoksen maastotietokannasta kesä-heinäkuussa 2023, ellei toisin mainittu. Muinaisjäännösrekisteri on tarkastettu viimeksi 10/2023. Valokuvia ei ole talletettu mihinkään viralliseen arkistoon, eikä niillä ole mitään kokoelmatunnusta. Valokuvat ovat digitaalisia ja ne ovat tallessa Mikroliitti Oy:n palvelimella ja sen varmuuskopioilla, jotka kaikki fyysisesti Suomessa.

Raportin kohdenumerot ovat epävirallisia ja ne on tarkoitettu tämän raportin kartta- ym. viitteiksi.

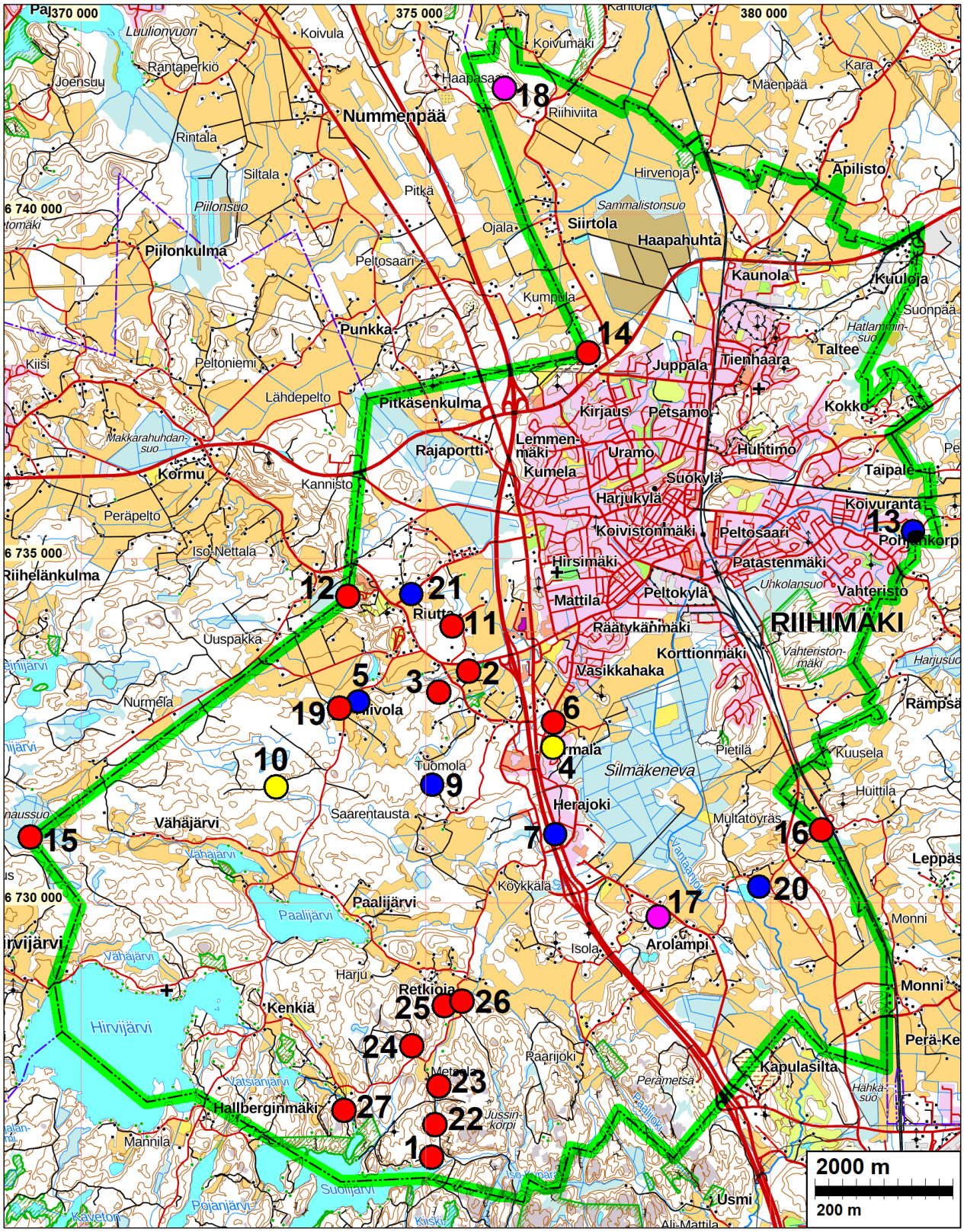
Kohdeluettelo

Kaikki luettelon kohteet ovat ajoitukseltaan historiallisia.

N	E	**Rno**	Nimi	Tyyppi	Status	Mjtunnus
6726265	375059	**1**	SUOLIJÄRVI KY-PÄRLAHTI	tervahauta	kiinteä muinaisjäännös (sm)	694500001
6733358	375631	**2**	EPRANOJA	mylly	kiinteä muinaisjäännös (sm)	1000008751
6733048	375196	**3**	HIIRENKALLIO	rajamerkki	kiinteä muinaisjäännös (sm)	1000008750
6732255	376852	**4**	HERAJOKI MÄKELÄ	viljelyröykkiö	tuhoutunut muinaisjäännös	1000011305
6732915	374027	**5**	HIIVOLA LUSIKKA-OJA	ruumiskal-misto	muu kohde (ei suojelukohde	1000011307
6732613	376860	**6**	HERAJOKI	kylätontti	kiinteä muinaisjäännös (sm)	1000011303
6730986	376883	**7**	RETKIOJANTIE-KYNTTILÄTIE	tie	muu kohde (ei suojelukohde	1000019789
6737473	379881	**8**	RIIHIMÄEN KASAR-MIALUEEN HAU-DAT	joukkohauta	mahdollinen muinaisjäännös	1000023201
6731710	375102	**9**	TAKALA	kiviaita	muu kohde (ei suojelukohde)	1000026769
6731675	372832	**10**	LEPPÄKORPI	ei mitään	ei ole mitään	1000031199
6734010	375391	**11**	SAARENMÄKI	rajamerkki	kiinteä muinaisjäännös (sm)	uusi
6734446	373873	**12**	HANHI-SYRJÄ	rajamerkki	kiinteä muinaisjäännös (sm)	uusi
6735384	382074	**13**	KÄRÄJÄKOSKI	torppa	muu kohde (ei suojelukohde	uusi
6737976	377363	**14**	KIRVESKALLIO	rajamerkki	kiinteä muinaisjäännös (sm)	uusi
6730951	369267	**15**	KUNAUSKIVI	rajamerkki	kiinteä muinaisjäännös (sm)	uusi
6731054	380751	**16**	PYYKINMÄKI	rajamerkki	kiinteä muinaisjäännös (sm)	uusi
6729788	378380	**17**	AROLAMPI LOU-NAIS	tiepohja	muu kulttuuriperintökohde (s)	uusi
6741822	376150	**18**	RIIHIVIITA LUO-TEISPUOLI	tiepohja	muu kulttuuriperintökohde (s)	uusi
6732820	373755	**19**	HIIVOLA KYLÄ-TONTTI	kylätontti	kiinteä muinaisjäännös (sm)	uusi
6730228	379845	**20**	AROLAMPI KYLÄ-TONTTI	kylätontti	muu kohde (ei suojelukohde)	uusi
6734474	374793	**21**	KERNAALA RIUTTA KYLÄTONTTI	kylätontti	muu kohde (ei suojelukohde	uusi
6726770	375140	**22**	RETKIOJA SANTA-MÄKI	tervahauta	kiinteä muinaisjäännös (sm)	uusi
6727334	375196	**23**	METSOLA 2	tervahauta	kiinteä muinaisjäännös (sm)	uusi
6727915	374808	**24**	METSOLA 1	tervahauta	kiinteä muinaisjäännös (sm)	uusi
6728498	375275	**25**	RETKIOJA MUSTIK-KAMÄKI	tervahauta	kiinteä muinaisjäännös (sm)	uusi
6728562	375531	**26**	RETKIOJA KIPPA-KALLIO	tervahauta	kiinteä muinaisjäännös (sm)	uusi
6726979	373822	**27**	KYTÖJÄRVI VATSIA	tervahauta	kiinteä muinaisjäännös (sm)	uusi

HUOM: laserkeilausaineistosta havaittuja mahdollisia tervahautoja, joita ei maastossa ole tarkastettu, koordinaatit NE: 6728828 375958, 6728132 375465, 6729170 372335. Nämä eivät näytä lidaraineistosta laaditussa rinnevarjosteessa selkeiltä tervahaudoilta, vaan ovat epämääräisiä kuopanteita, jotka kuitenkin jossain määrin muistuttavat varmistettujen tervahautojen kuvaa. Käytetty laz aineisto on Mml 5 p/m^2.

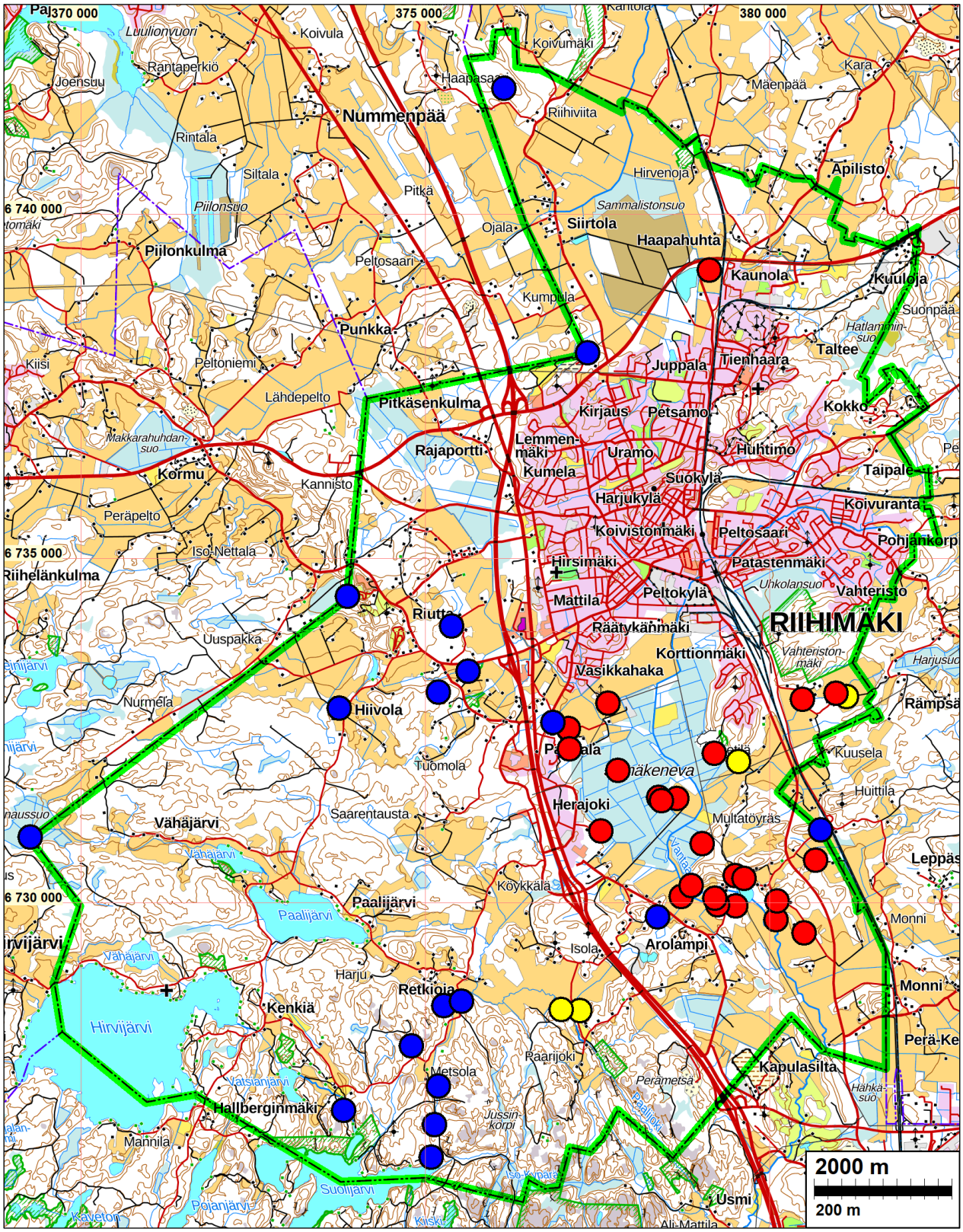
Yleiskartat

Riihimäen historiallisen ajan arkeologiset kohteet

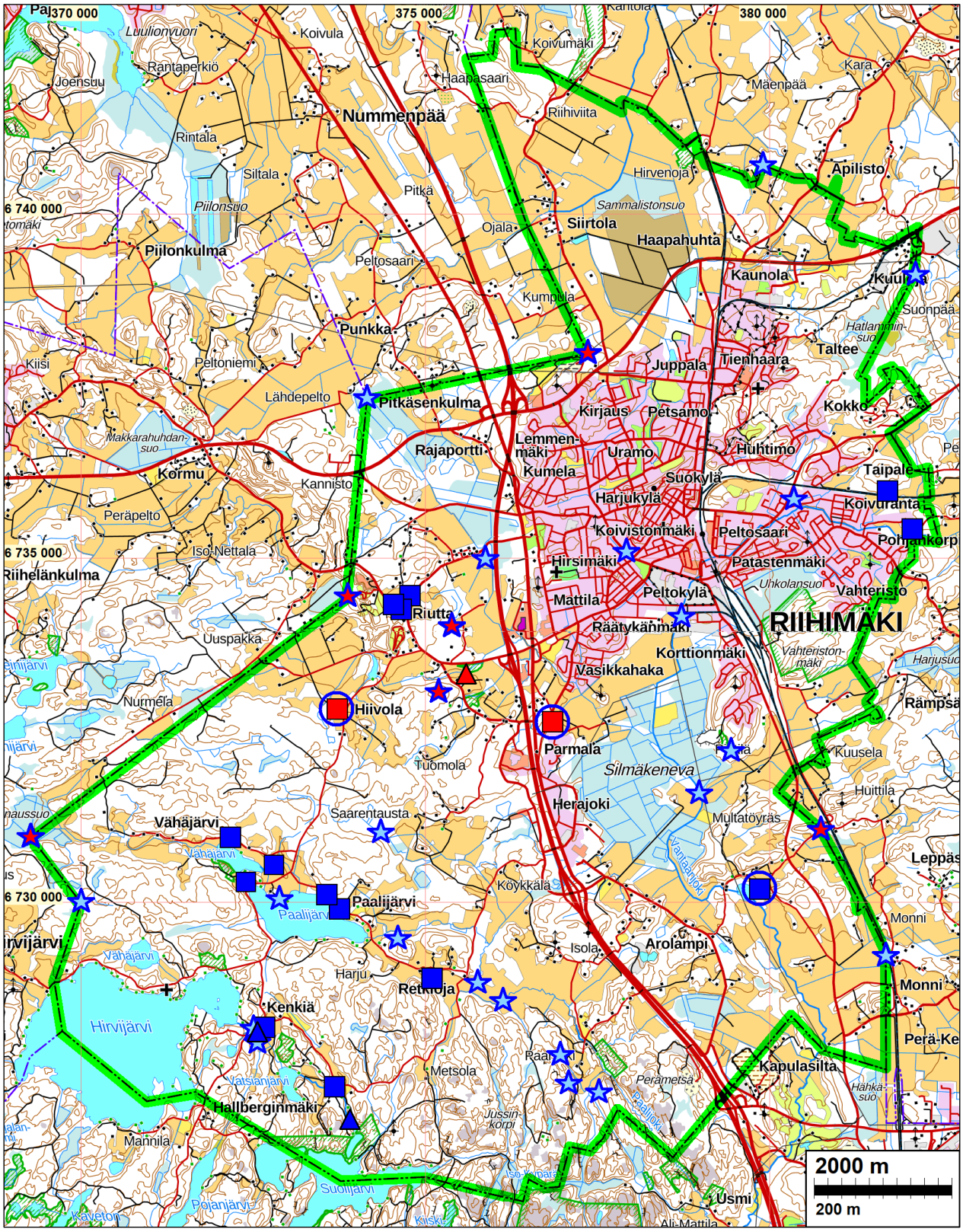
Numero on raportin kohdenumero

- Muinaisjäännös
- Muu kulttuuriperintökohde
- Muu kohde (ei suojelukohde)
- Poistettu aiempi kohde

Riihimäen arkeologiset suojelukohteet ja kivikautiset löytöpaikat

- Esihistoriallinen kohde (useimmat kivikautisia asuinpaikkoja)
- Historiallisen ajan suojelukohde
- Kivikautinen löytöpaikka

1700 luvun talot, torpat ja vesimyllyt, sekä kylärajojen kulmapisteet

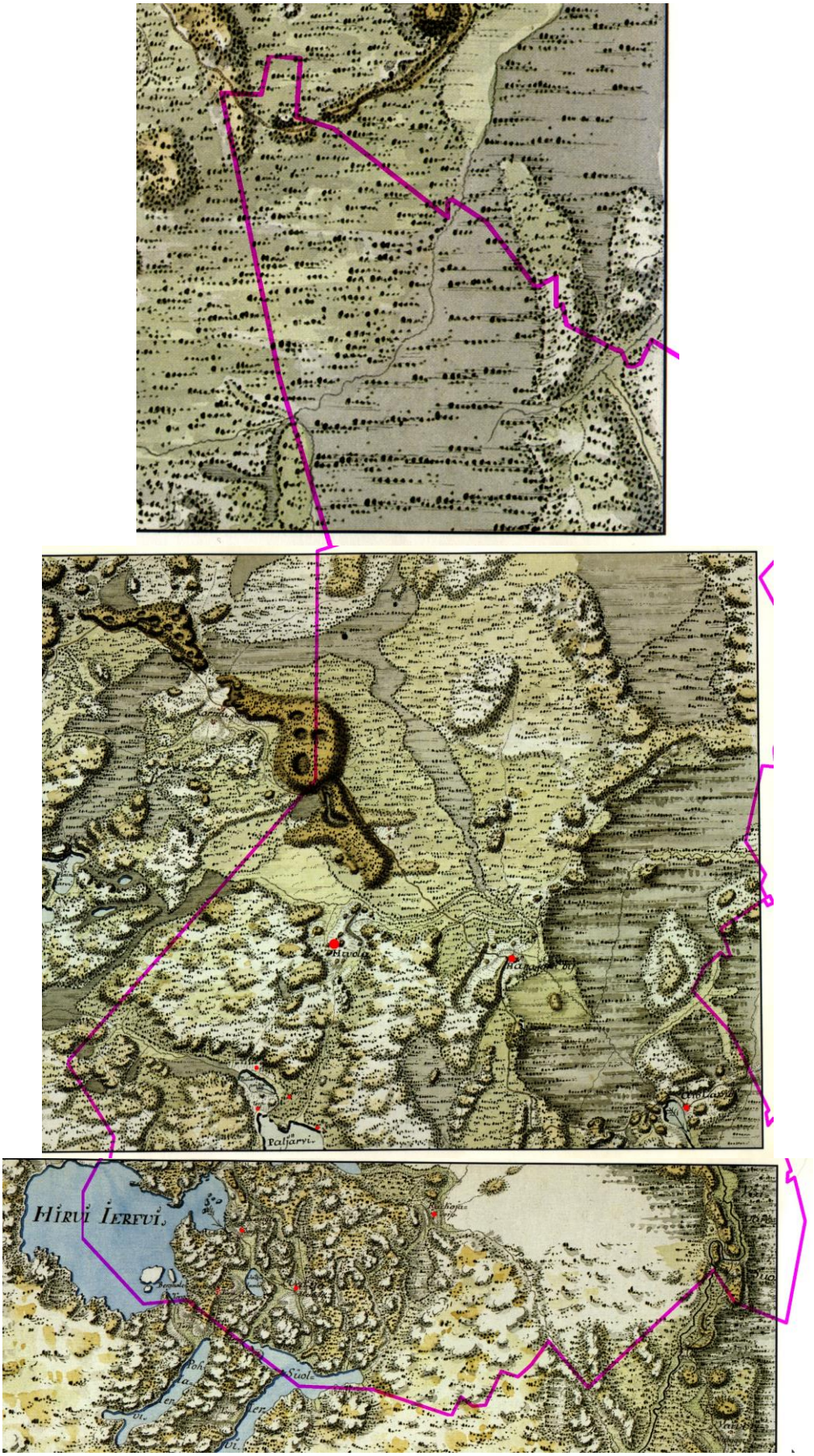
Kylätontti

Torppa

Rajamerkki

Vesimylly

Muinaisjäännökset: kuvion täyttö punaisella

Otteet **Kuninkaankartastosta 1796-1805** (1984 SKS). Siihen on piirretty päälle Riihimäen raja **viitteellisesti**. Kylätontit ja torpat on vahvistettu punaisella. Kaikki, paitsi yksi torppa, voitiin vahvistaa ja tarkemmin paikantaa muilta vanhoilta kartoilta. Vatsianjärven länsipuolelle merkityn ”Torp” sanan mahdollista torppaa ei löydetty maastosta eikä muista lähteistä. Lienee merkitty alun perin kartalle kuulopuheena ja väärin.

Inventointi

Riihimäen kaupunki tilaasi Mikroliitti Oy:ltä Riihimäen yleiskaavatyötä 2050 varten kaupungin alueen kattavan arkeologisen selvityksen Riihimäen historiallisen ajan asutukseen liittyvistä muinaisjäännöksistä. Työn oli tarkoitus olla arkistopainotteinen vanhojen karttojen tarkastelu ja siinä työssä havaittuja potentiaalisia muinaisjäännöksiä tarkastettaisiin sitten maastossa.

Aluetta kuvaavavia vanhoja karttoja kerättiin Kansallisarkiston Astia palvelusta sekä myöhempi tiluskarttoja (tonttimaiden maankäytön historian selvittämiseksi ja aiemmilta kartoilta tehtävien paikannusten avuksi) Maanmittauslaitoksen kartta-arkistosta, kiinteistötietopalvelun kautta. Vanhoja yleiskarttoja, Kuninkaankartastoa 1796-1805 sekä 1840 luvulla laadittuja pitäjänkartastoa (Loppi, Hausjärvi, Janakkala kartoista myöhemmin leikattu Riihimäen pitäjänkartta), ottaen huomioon siihen myöhemmin tehdyt päällepiirrokset, käytettiin talojen ja torppien paikantamisen ja ajoittamisen apuna – tarkat paikannukset tehtiin aina 1700 luvun maakirja- , toimitus- ja isojakokartoilta tai vanhimmalta saatavissa olevalta tiluskartalta. Vanhoilta kartoilta paikannettiin siis vain 1700 luvulle (tai aivan 1800 luvun alkuun) tai varhaisemmaksi ajoittuvat torpat ja kylätontit eli talot. Ajoitus siis yksinomaan karttojen perusteella. Kylätontteja alueella on kolme, Hiivola, Herajoki ja Arolampi, jotka kaikki ovat alkujaan keskiaikaisia elleivät varhaisempia. Riihimäen alueella on kaikkiaan 10 aiemmin Lopen, Hausjärven ja Janakkalan pitäjien kylien maita: Arolammi, Erkylä (pieni osa luoteisesta reunasta, ei isojakokartta siitä), Herajoki, Hiivola, Kara (vain kapea etelä-osa), Karhi, Kernaala, Kytäjärvi, Ryttylä, ja Vantaa.

Vanhoilta kartoilta paikannettiin myös vanhoja (1700 luvun tai varhaisempia), kylien ja pitäjien välisten rajojen kulmapisteitä, joista useat ovat kartoissa nimettyjä. Nämä tarkastettiin maastossa, onko niissä muinaisjäännöskelpoinen, ”ikivanhaksi” arvioitava rajamerkki. Vesimyllyjä todettiin vanhoilla kartoilla kaksi ja kolmas oli ennestään tunnettu kohde (nro 4), ajoitukseltaan epävarma. Lisäksi tarkasteltiin alueella kulkevia kahta, Kuninkaankartalle merkittyä merkittävämpää tielinjaa, Kernaalasta Herajoen ja Arolammen kautta Hausjärven eteläosaan kulkevaa tielinjaa ja Ryttylästä eteläkautta Kernaallaan kiertänyttä, ilmeisesti vähäisempää tietä. Molemmista löytyi hylättyjä vanhoja tieosuuksia.

Muinaisjäännösrekisteristä kerättiin tiedot ennestään tunnetuista historiallisen ajan (ja myös ajoittamattomista) arkeologisista kohteista. Nämä tarkastettiin ja niiden tiedot arvioitiin uudestaan ja ajantasaistettiin – kaksi kohdetta todettiin olemattomiksi. Mainittakoon, että raudanvalmistuspaikkana pidetty Kypärlahden kohde todettiin tervahaudaksi ja tervapirtin kiukaaksi.

Maanmittauslaitoksen 5 p/m^2 laserkeilausaineistosta laadittiin rinnevarjosteita eri asetuksin ja niistä pyrittiin paikantamaan mm. tervahautoja ja hiilimiiluja sekä muita arkeologisesti mahdollisesti mielenkiintoisia pinnanmuotoja. Aineiston laatiminen ja tarkastelu ei kuitenkaan ollut koko aluetta täysin kattavaa.

Juha Ruohosen v. 2002 Riihimäen inventoinnissa havaitsemat ja raportoimat historiallisen ajan hiili- ja tervahaudat tarkastettiin. Niitä ei oltu merkitty muinaisjäännösrekisteriin, joten ne on nyt raportissa uusina kohteina. Nämä Ruohosen hiilimiiluina pitämät kohteet osoittautuivat varsin mielenkiintoisiksi ja ”omintakeisiksi”, erityisesti Riihimäen Kytäjän kylän alueelle tyypillisiksi tervahaudan ja tervaränniin välimuodoiksi (kohteet 22-27). Kaikki ovat hyvin säilyneitä ja ehjiä. Niiden ajoitus olisi mielenkiintoista selvittää. Samoin niiden laajempi levinneisyys seudulla. Muualla en vastaavia ole aiemmin havainnut kuin yksittäisinä ja satunnaisina kuriositeetteina, mm. Hausjärven Hikiän ja Janakkalan eri alueiden inventoinneissa en lainkaan tämän kaltaisia. Mainitta-

koon, että kaikki nyt tarkastetut rännitervahaudat tulevat huonosti, jos ollenkaan esiin käytetyssä laserkeilausaineistosta. Useimpia niitä ei olisi siitä ehkä havainnut, jos niiden tarkasta sijainnista ei olisi ollut tietoa ennestään.

Ruohonen kuvaa v. 2002 inventointikertomuksessaan myös historiallisen ajan kohteita, joita ei nyt löydetty. Nämä ovat Ruohosen kohteet Hist. 6, 7 ja 8, Hirvijärven pohjoispuolella ja Paalijärven itäpuolella, raiskionmaan alueella (Ruohonen 2002, kartta 17 sivulla 77 ja kohdekuvaukset sivulta 47 alkaen).

Kohde hist 6, röykkiö, N 6729780 E 371825: Kohdalla ja noin 450 m säteellä siitä en havainnut maastossa mitään röykkiöön viittaavaa.
Kohde hist 7, painanteita, N 6729743 E 371964, on nyt laikutettua hakkuuaukkoa, jossa pehmeä hiekkamaa on varsin rajusti laikutettu. Mitään painanteeseen viittaavaa tai muutakaan aiempaan ihmistoimintaan viittaavaa en alueella ja laikuissa havainnut.
Kohde hist. 8 hiilimiilu, N 6729729 E 371833, en havainnut miilua kohdalla ja lähialueella. On ilmeistä, että miiluksi on tulkittu hieman miilua ehkä muistuttava luonnollinen painanne.

Ruohosen v. 2002 kohteita
hist. 2, ryssänhauta – painanteita N 6730266 E 380895,
hist. 5, ajoittamaton röykkiö N6737855 E 377328,
hist. 9 painanteita (luonnonsuojelualueella) N 6729130 E 372036,
hist. 10 röykkiö Hirvijärven saaressa, N 6728552 E 371979,
ei nyt tarkastettu. Ne eivät ole myöskään muinaisjäännösrekisterissä. On mahdollista, että nämä voivat olla muinaisjäännöksiä.

Tässä inventoinnissa siis tarkastettiin vai täsmällisesti karttalähteistä ja aiemmista raporteista paikannettavat maastonkohdat. Tehtiin siis pistemäisiä maastotarkastuksia. Toki silmät pidettiin auki muinaisjäännösten varalta alueella kuljettaessa ja pistekohteille mentäessä, mutta muutoin aluetta ei tutkittu pistokokein eikä mielenkiintoisia maastoja etsimällä (maastohavaintojen ja laserkeilausaineiston avulla). Maastotyö oli siis alueeseen nähden vähäistä, vaikkakin kuitenkin aiottua runsaampaa. On todennäköistä, että erityisesti kaupungin lounaiskolkassa on vielä havaitsemattomia muinaisjäännöksiä. Missään inventoinnissa ja millään resursseilla ei kuitenkaan koskaan löydetä kaikkia muinaisjäännöksiä, joten inventointitilanne on normaali. Nyt on saatu hyvä yleiskuva ja käsitys Riihimäen alueen historiallisen ajan jäännöksistä.

8.12.2023

Timo Jussila

Rajamerkit

Isojakokartoilta paikannetut rajapisteet: Punaisella muinaisjäännökseksi todetut rajamerkit

N	E	nimi
6732196	379442	no1 Kärkianmäen rå… (Arolampi) / No 8 (Herajoki) / Kartaanmäki (vantaa)
6731052	**380750**	**no2 Suonalanmäki (Arolampi), nimetön (Vantaa)**
6728561	376136	no 5 Witenojantie (Arolampi) / No 10 Witinoja (Herajoki) / Wittunojansuo (Kytäjärvi)
6727238	377525	No 6 Hapanenkallio / 17 Hapanenkallio (1763 Kytäjärvi) / Hapasenkallio no 17 (1824 Kytäjärvi)
6727367	377082	No 7 Hapanenkallio (Arolampi)
6729223	381690	No 3 Munnilähdet
6733073	**375198**	**Hiirenkallio**
6731013	374359	No 12 Koivufitdae
6737320	374156	Torkolammi (herajoki) / Torolammi (Kernaala)
6734986	375874	Häranojan rå (Herajoki) / Häränojansuu (Kernaala)
6734007	**375388**	**Savimäki (Herajoki) / Saarenmäki (Kernaala)**
6728825	375765	No 11 Patokoski (Herajoki) / Patokoski no 16 1824 Kytäj), Patikoski 16 (1763 Kytäj)
6731578	378982	No 9 Kettisoja
6734149	378720	no 7 Patastensaari (Herajoki) / No 8 Patasten saari (Kara)
6735092	377928	no 6 Sipasaari (Herajoki) / No 9 Sipposaari (Kara)
6737973	**377362**	**No 5 Kirveskallio**
6735856	380357	No 13
6739112	382126	No 4 Hattulanmäki
6740710	379905	No 10 Wuohiniityn mäki (Kara) / Wuokinitunmäki (Ryttylä)
6734442	**373875**	**Hanhisyrjä**
6730001	370007	Knä No 12 visare (1763) / Knä Rå no 12 visare (1824)
6730946	**369277**	**Cunamus waha 13 (1763) / Kunnamusvaha no 13 (1824)**
6730041	372886	Niemenkallio 14 (1763) / Niemenkallio no 452 (1824)
6727956	372561	Kängiomylly
6728161	372507	raja myllyn kohdalla
6729471	374607	Pitkähändäoja 15 (1763) / Pitkähändeoja no 15 (1824)

Torpat talot ja myllyt

1700 luvulla (tai aivan 1800-luvun alussa) alueella olleet torpat, jotka on merkitty Kuninkaankartastoon tai aiempiin karttoihin. Tarkka paikannus on tehty (usein myöhemmiltä) isojako- ja muilta toimituskartoilta. kaikki torpanpaikat ovat arkeologisessa mielessä tuhoutuneita tai edelleen käytössä ja nykyaikaisen maankäytön piirissä, niin että niiden alueella tuskin on säilynyt erotettavana ja ehjänä merkkejä niiden vanhimasta asutusajasta. Kylätonteista on tarkemmat kuvaukset.

N	E	nimi	havainto	kylä	kartta
6732613	376860	Herajoki	kylätontti	Herajoki	1782 Herajoki
6730182	379866	Arolampi	kylätontti	Arolampi	1794 Arolammi (?)
6732800	373736	Hifvola by	kylätontti	Hiivola	Hiivola, 1693
6735963	381724	Ojala torp	torppa	Vantaa	1845 Vantaa 1
6735409	382084	Käräjäkoski torp	torppa	Vantaa	1845 Vantaa 1
6734445	374790	-	kylätontti	Kernaala Riutta	1857 Kernaala
6728883	375106	-	torppa	Kytäjärvi (Retkioja)	1824 Kytäjärvi 2
6728173	372679	-	torppa	Kytäjärvi (Kenkiä)	1824 Kytäjärvi 2
6727306	373695	Watsia hemman	torppa	Kytäjärvi (Murtomaa)	1709/1763 Kytäjärvi
6730288	372403	-	torppa	Hiivola	Kuninkaan 139 Pitäjänk
6730532	372811	-	torppa	Hiivola	Kuninkaan 139 Pitäjänk
6729894	373768	Torp	torppa	Hiivola	Kuninkaan 139 / 1921 lohkomis
6730100	373583	Torp	torppa	Hiivola	Kuninkaan 139 / 1921 lohkomis
6730930	372182	Torp	torppa	Kernaala	Kuninkaan 139 (pitäjä 1842, 1925)
6734243	374662	Torp	torppa	Kernaala	Kuninkaan 139 (1857 Kernaala)
6734315	374548	Torp	torppa	Kernaala	Kuninkaan 139 (1857 Kernaala)

Lähteet

Aiemmat raportit.

Hiekkanen M, 1996: Riihimäen Kypärlahden raudanvalmistuspaikka. Kertomus virkamatkasta 24.5.1996. Museovirasto.

Kehusmaa A, 2002: Gasum Oy maakaasuputkilinjan länsilaajennuksen historiallisen ajan muinaisjäännösten inventointi toukokuussa 2003. Museovirasto

Kuljukka T ja Jussila T, 2022: Herajoen keskustan asemakaavan muutosalueen arkeologinen inventointi. Mikroliitti Oy.

Ruohonen J, 2002: Riihimäen muinaisjäännösinventointi. Riihimäen kaupunginmuseo.

Ruohonen J, 2004: Riihimäki Herajoki. Hermannintien asemakaava. arkeologinen inventointi. Riihimäen kaupunginmuseo.

Ruohonen J, 2006: Riihimäki Kalmu. Muinaisjäännösselvitys 2006. Riihimäen kaupunginmuseo.

Ruohonen J, 2007: Riihimäki Etelä-Vahteristo. Logistiikkakeskusalueen muinaisjäännösselvitys 2006-2007. Riihimäen kaupunginmuseo.

Saukkonen J, 1982: Riihimäen muinaisjäännökset. Luettelo vuodelta 1982. Museovirasto.

Seitsonen O, 2001: Riihimäen kunnan esihistoriallinen inventointi 2001. Riihimäen kaupunginmuseo.

Karttalähteet, pääosin Kansallisarkistosta, Astia nettipalelusta. Osa Maanmittauslaitoksen kartta-arkistosta, kiinteistötietopalvelusta.

Menetelmästä: osasta karttoja vain tarkastettiin, onko niissä Riihimäen puolelle ulottuvia, muinaisjäännökseksi katsottavia merkintöjä (rajat, myllyt torpat ja talot) ja kun se todettu, karttaa ei enempää tarkasteltu. 1700 lukua nuorempien toimituskarttojen (tiluskarttojen) avulla tarkasteltiin vanhojen tonttimaiden ja torpanpaikojen maankäytön historiaa, lähinnä sitä olisiko paikka ollut jatkuvasti käytössä ja millä intensiteetillä. Sen perusteella sitten arvioitiin olisiko torpanpaikalla voinut säilyä maaperässä jotain myöhemmästä toiminnasta erotettava tutkimusarvoista jäännettä paikan vanhimmasta asutuksesta. Nuorempia karttoja saatettiin käyttää myös vanhan (1700-luvun) torpan paikan paikantamisen apuna.

Alanen, Timo ja Kepsu, Saulo, 1989: Kuninkaan kartasto Suomesta 1776–1805. SKS.

Blomqvist, K. 1921. Kartta Marttilan ja Heikkilän rustitilojen rnot 1^1 ja 1^2 niistä tiluksista Hiivolan kylässä Janakkalan kunnassa Hämeen lääniä.

Blomqvist, K. 1925. Kartta Hunsan rälssitalon no2 kaikista tiluksista Hiivolan kylässä Janakkalan kunnassa Hämeen lääniä.

1760 Bonej, J. Geometrisk Charta öfver Råscillnaden mellan Ryttylä, Kara och Herajocki Byar Belägne uti Tavastehus Län, Nedre Hollola Härad, Janakala sockn och Hausjärfvi Capell.

Bonej, J. 1784. Charta öfver Ryttylä Bys Ägor belägne uti Tavastehus Län Nedre Hollola Härad, Javnackala Socken ovh Hausjärvi Capell.

Bonej, J. 1784. Geometrisk Charta öfver Arolampis Byss Ägor, Belägne Tavastehus Län, Nedre Hollola Härad Janackala Soken och Hausjärvi Capell.

Brand, F.; Borgenström, A. F. 1857. Karta öfver Riutamaa utjord hörande till Kernala by I Janakkala socken och Tavastehus län.

Broterus, S. 1691. Geometrisk Åker och Eengs. Carta Öfwer Häränjocki By Uthi Loppis Sockn.

Broterus, S. 1691. Geometrisk Carta Öfwer Hifvola by och Loppis sockn.

Broterus, S. 1691 Geometrisk Charta öfver Härajåki Sjiräla Aarmo och Launåis.

Broterus, S. 1709. Kytäjärvi; Karta öfver åker.

Christeen, F. J. 1782. Karta öfver Härajoki bys ägor belägne uti Janakkala Sockens Hausjärvi Kapell, Nedre Hollola Härad och Tavastehus Län.

Forsell, L. 1692. Geometrisk uritnings öfver Ruttila i Nedre Hollola härad ocg Janackala Sochn.

Hausjärven pitäjänkartta 1842. 2131 10, 2133 01. Maanmittauslaitos.

Kiellman, P. 1771, 1772 ja 1776. Charta öfver Kara byens Ägor uti Tawastehus Lähn, Nedre Hollola Härad och Janackala Sochn.

Kokkonen, P. 1936. Uudistuskartta (tilusvaihdosta) Hunsa nimisen rälssitilan rno2[4] niistä tiluksista Hiivolan kylässä Riihimäen kauppalakunnassa Hämeen lääniä.

Leiwo, E. 1955. Uudistuskartta Köykkälä-nimisen tilan rno 8[4] tiluksista Herajoen kylässä Riihimäen kauppalakunnassa Hämeen lääniä.

Leiwo, E. 1955. 2-osainen kartta Myllybackan tilan rno1[2] kaikista tiluksista Herajoen kylässä Uusi-Hiivolan I:n rno1[15] ja Uusi-Hiivolan rno 2[5] tilojen kaikista tiluksista sekä osasta Marttilan rno 1[28], Hunsan rno 2[13] ja Konsan rno 5[6] tilojen tiluksia Hiivolan kylässä Riihimäen kauppalakunnassa Hämeen lääniä.

Peruskartta 1945, 1951, 1954, 1956, 1960, 1962, 1965, 1974, 1979, 1983, 1987, 1988, 1989, 1992. 2042 11, 2042 12, 2044 02, 2044 03, 2131 10, 2133 01. Maanmittauslaitos.

Ravela, V. 1950. Kartta Hunsa nimisen perintötilan rno2[6] niistä tiluksista Hiivolan kylässä Riihimäen kauppalakunnassa Hämeen lääniä.

Ravela, V. 1950. Kartta Marttilan tilan rno 1[16] tiluksista Hiivolan kylässä Riihimäen kauppalakunnassa Hämeenlääniä.

Riihimäen pitäjänkartta 1840, 1842. 2042 11, 2042 12, 2044 02, 2044 03, 2133 01. Maanmittauslaitos.

Roering, Hj. 1929. Uudistuskartta Konsan tilan rno5 kaikista tiluksista Hiivolan kylässä Riihimäen kauppalakunnassa Hauhon kihlakuntaa ja Hämeen lääniä.

Roering, Hj. 1929. Uudistuskartta Marttilan ja Heikkilän rustitilojen rno 1[1] ja 1[2] niistä tiluksista Hiivolan kylässä Janakkalan kunnassa Hämeen lääniä.

Ruuska, A. 1936. Uudistuskartta Koskelan perintötilan rno 5[1] kaikista tiluksista Riihimäen kauppalakunnan Hiivolan kylässä, Hämeen läänissä.

Ruuska, A. 1949. Uudistuskartta Jokela -nimisen perintötilan rno1[19] kaikista tiluksista Hiivolan kylässä Riihimäen kauppalakunnassa Hämeen lääniä.

Senaatinkartta 1886. XI 28, XII 28, XII 29. Maanmittauslaitos.

Stormbom G. W; Brand F. 1845. Karta öfver Wandais bys ägor i Hausjärvi Kapell af Janakkala Socken, Nedre Hollola Härad och tavastehus Län.

Westermark, N. 1763. Geometrisk Charta öfwer Näse Säteris och Kytäjärfwi Bys Kringliggande Låar I Låppis Sokn, Raseborgs Östre Härad och Nylands Län.

Zitting, A. W. 1837. Karta öfver Hivola bys tomter I Janakala Socken, Nedre Hollola Härad och Tavastehus län.

Zitting, A. W. 1824–1826. Karta öfver Kytäjärvi Samfällighets ägor belägne i Nurmjärvi Socken, Borgå Härad och Nylands Län.

Kohdekuvaukset

Kohdekartoilla muinaisjäännösrajaukset on merkitty punaisella.

1 RIIHIMÄKI SUOLIJÄRVI KYPÄRLAHTI

Mjtunnus: 694500001
Status: kiinteä muinaisjäännös (sm)
Ajoitus: historiallinen
Laji: valmistus: tervahauta ja tervapirtin kiuas (aiemmin rautasulatto)

Koordin: N: 6726265 E: 375059 Z: 100

Tutkijat: Hiekkanen M 1996 tarkastus, Seitsonen O 2001 inventointi, Ruohonen J 2002 inventointi, Jussila et al. 2023 inventointi.

Sijainti: Paikka sijaitsee Riihimäen asemalta 9,9 km etelään. Alkuperäinen koordinaatti 6726265 375059 korjattu oikeaksi, osoittaa nyt maastossa olevaa kuoppaa.

Huomiot: **Muinaisjäännösrekisteri:** (Hiekkanen 1996)
Kohde sijaitsee Riihimäen eteläosassa sijaitsevan Suolijärven itäosaan työntyvän kapean Kypärlahden pohjoispuolella poliisien majan kohdalla noin 150 m lahden pohjukasta pohjoisluoteeseen. Alue on kumpuilevaa kalliomaastoa, joista yhden kumpareen laella noin 105 m mpy raudanvalmistuspaikka sijaitsee. Paikalla on noin 1 m syvä ja noin 5 m halkaisijaltaan oleva kuoppa sekä sen pohjoispuolella muutaman metrin päässä on soikiomainen kivikasa, jonka halkaisijalta on noin pari metriä ja korkeus korkeintaan noin 30 cm. Raudansulatuskuopasta on löytynyt mm. rautakuonaa, rautanauloja, hiiltä, nokea sekä palanutta savea. Lohkokivikasan kivet ovat tummahkoja selvästi lohkottuja 10-30 cm läpimitaltaan olevia kappaleita.

Noin 50 m kuopasta länteen on runsaasti louhinnan jälkiä jyrkähkön kallion itään viettävässä rinteessä. Kalliota on ilmeisesti louhittu tulen avulla. Raudanvalmistukseen saattaa viitata myös kohteesta koilliseen sijaitseva laaja kallioalue, joka on nimeltään Rautavuori.

Kyseessä on suhteellisen harvinainen ilmiö Etelä-Suomessa; kalliosta tulen avulla louhiminen on poikkeuksellista. Kohteeseen liittyvä hiiliajoitus osuu välille 1200-1600 AD, mutta jäännös saattaa olla nuorempikin.

Alakohteet
1. raaka-aineen hankintapaikat, louhokset, historiallinen
Kuvaus: Rapautuneen kallion alla rovion jälkiä. Toinen rovio muutaman kymmenen metrin päässä.
2. työ- ja valmistuspaikat, raudanvalmistuspaikat, historiallinen
Hiekkanen 1996: Tarkastuksessa mukana mm. TY arkeologian professori J.- P. Taavitsainen, ja aiemmin paikan on tarkastanut geologi Aimo Kuivamäki (ottanut C-14 näytteet) Geologian tutkimuskeskuksesta

Jussila 2023:
Hiekkasen v. 1996 raportissaan antama KKJ koordinaatti x 6727131 y 2539264 (N 6726260 E 375061) on Hiekkasen raportin karttaotteen sekä Seitsosen v. 2001 raportin peruskarttaotteen ja karttapiirroksen mukaan väärä. Kuoppa sijaitsee annetusta koordinaatista 50 m koilliseen. Ruohonen ja Seitsonen ovat käyttäneet samaa Hiekkasen koordinaattia, sitä muuttamatta. Seitsosen kuvauksen ja Ruohosen kuvauksen ja koordinaatin x 6727 20 y 2539 22 kohdassa on mahdollinen louhos (N 6726331 E 375020), kuopasta 80 m länsiluoteeseen. 14C näytteen tunnuksesta, laadusta ja kontekstista ei ole mitään tietoa - mistä se on otettu, mitä se edustaa. Ei myöskään ole mitään tietoa mainitun geologin käsityksestä mistä paikalla on kysymys, mahdollisesta raportista.

N 6726260 E 375061 on Hiekkasen raportissa antama koordinaatti, N 6726263 E 375120 on Hiekkasen karttamerkinnän koordinaatti. N 6726296 E 375096 on kuoppa maastossa, joka vastaa täsmälleen kuvausta ja paikka Seitsosen karttapiirrosta.

Jos havaitsisin kohteen nyt ensimmäisen kerran, eikä siitä olisi mitään aiempaa tietoa, kuvaisin paikkaa alla olevasti:

Kohteen kuvaus
Mäenkumpareen laen etelälaidalla, jyrkän rinteen äärellä, on pyöreävallinen tervahauta, halkaisija vallin ulkoreunoilta mitattuna n 8 m. Vallin eteläreunat on rakennettu aivan rinteen reunalle ja hieman rinteeseen. Tervahautaa ympäröi kuopat mistä valli rakennettu. Keskussäiliö on nelisivuinen kooltaan 3 x 3,5 m ja syvyys nyt runsaan metrin, vallin harjalta enemmän. Rinteessä on syvä halssi: halssikuoppa ja ränni alarinteeseen. Siinä on kekäleistä ja nokista maata kuten on tervahaudan sisälläkin - heti kuntan alla kekäleitä hiiltä maaperässä. Vaikuttaa siltä, että tervahautaa olisi viimeksi käytetty hiilihautana, mikä selittäisi nelisivuisen keskussäiliön (mitä harvoin on halssillisissa tervahaudoissa). Keskussäiliö on jyrkkäseinäinen mistä syystä se ei voi olla kovin vanha. Maaperä paikalla on hieta-hiesu moreeni jossa on siis saviainesta seassa, mikä selittää hiilen seassa olevat palaneen saven kikkareet.

Tervahaudan pohjoispuolella on heinän peittämä kivikasa, joka on ilmeisesti tervapirtin kiukaan jäännös. Tervahauta on alueelle tyypillinen, suhteellisen pieni, rinteen reunalla oleva ja pitkä ja jyrkkä halssiränninen, tervahaudan ja rännihaudan sekoitus. Vastaavia on seudulla useita.

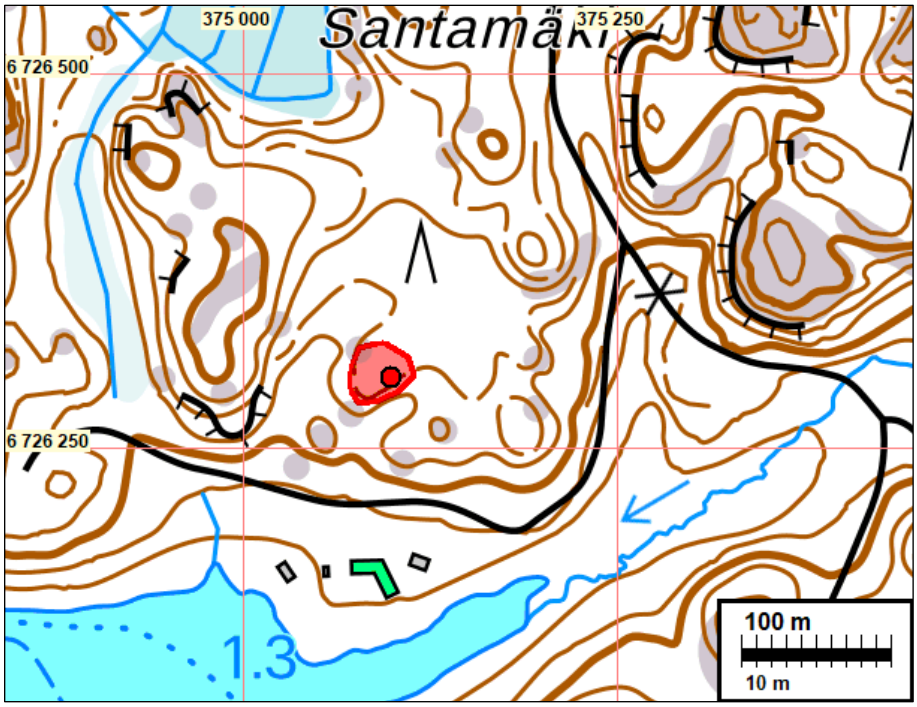
Mielestäni kyseessä ei ole raudanvalmistuspaikka - siihen se olisi aivan kummallisessa paikassa. Palanut savi on täysin normaalia eikä sillä tarvitse olla mitään tekemistä raudanvalmistuksen kanssa. On varsin normaalia, että moreenimaassa voi olla rautapitoisia kiviä, jotka antavat signaalin metallinilmaisimille. Rautakuona havainto on vahvistamaton. Hiilen- ja tervapoltossa voi hyvinkin syntyä kuonan tapaista ainesta tämänkaltaisessa moreenimaassa. Niissä raudanvalmistuspaikoissa, joita olen nähnyt, on rautakuonaa isoina kimpaleina runsaasti, ylt’ ympäriinsä.

Mistään ”rovioista” ei alueella ole mitään merkkejä. Länsipuolen kalliossa ei ole näkyvissä minkäänlaista louhosta eikä mitään tulenpidon merkkejä. Siinä on selkeästi

nähty olemattomia, jotain mitä on palavasti haluttu nähdä, jotta tarina raudanvalmistuksesta kantaisi. Kalliossa ja kalliojyrkänteessä ei ole mitään tavallisuudesta poikkeavaa – samanlaista kallioseinää kivikkoisine juurineen on yleisesti monin paikoin seudulla.

Mielestäni on kestämätön ja hassu ajatus, että kalliojyrkänteen seinämästä tulella louhittaisiin (olematonta) rautamalmia, joka sitten kuskataan romelikkoisen kosteikkolaakson ja noron poikki 80-100 m päähän ylämäkeen, jyrkän mäen laen reunalle rakennettuun vallilliseen kuoppaan raudaksi poltettavaksi.

Raudanvalmistuspaikka on sinänsä hyvä tarina, joka on lähtenyt elämään omaa elämäänsä, ilman konkreettista todellisuuspohjaa. Tervahauta funktio on selkein ja ilmeisin selitys paikalle. Aivan vastaavia on lähialueella useita. Louhosta ei paikalla ole. Raudanvalmistustarina voisi jäädä kuriositeetiksi.

Korean heinän peitossa oleva vallillinen tervahauta, vasemmassa kuvassa kuopan takana keskellä, rinteen äärellä halssi, vasen eteläkaakkoon, oikea pohjoisluoteeseen.

Tervahautaa itään ja oikealla etelävallia, jossa halssiaukko ja alueen tervahaudoille tyypillinen pitkä halssiränni alamäkeen.

Tervahaudan vallia rinteen äärellä halssinkohdalta. Oikealla itäpuolista kalliojyrkännettä, jossa normaalia mannerjään kulkuun nähden distaalipuolen ”louhivaa” eroosiota ja siten luontaisesti syntynyttä kivilouhikkoa. Tulenpidon merkkejä en havainnut missään.

2 RIIHIMÄKI EPRANOJA

Mjtunnus: 1000008751
Status: kiinteä muinaisjäännös (sm)
Ajoitus: historiallinen
Laji: valmistus: mylly

Koordin: N: 6733358 E: 375631 Z: 95

Tutkijat: Juha Ruohonen 2002 inventointi, Anu Kehusmaa 2003 inventointi, Juha Ruohonen 2006 inventointi, Jussila et al. 2023 inventointi

Sijainti: Paikka sijaitsee Riihimäen asemalta 3,9 km lounaaseen.
Huomiot: Muinaisjäännösrekisteri: Myllynpaikka sijaitsee Herajokeen laskevan Epranojan varrella, noin 600 m länteen moottoritien liittymästä ja Kormuntiestä noin 20 etelään, purolaaksossa, jossa on mm. saniaislehto.

Myllyyn johtavan ajosillan korkeus on noin 1,5 m, ja siinä on näkyvissä ainakin kolme päällekkäistä kylmämuurattua kivikertaa. Noin 13 x 7 m alueella on myllyrakennuksen peruskiviä. Myllynpaikasta noin 150 m itään, puron varrella sijaitsee uo-

man poikki rakennettu pato, josta on jäljellä noin 12 m pitkä kivivalli ja myllylammen tms. jäänteet.

Paikalla näkyvät rakenteet ovat peräisin arviolta 1700- tai 1800-luvulta, mutta myllynpaikkana kohde voi olla vanhempikin. Vuoden 1627 päätöksen nojalla kruunu otti haltuunsa kaikki tunnetut myllynkivilouhokset, ja se merkitsi sitä, että useat talonpoikien kotitarvemyllyt hävisivät. Näin on on voinut käydä myös Epranojan myllylle. Kohteesta noin 200 m lounaaseen sijaitsevan tilan nimi on Myllypakka.

Jussila 2023:
V. 1782 Herajoen isojakokarttaan ei paikalle saatikka lähistölle ole merkitty myllyä eikä myöskään taloja tai torppia – tosin myllyn tienoilla on kartassa peni repeämä. Kuninkaankartalla 1796–1805 ei ole myllyä. V. 1852 Paakkolan omistuksien karttaan ei ole merkitty myllyä, mutta viereinen pelto on nimeltään Myllyhyhdanpelto ja tien varren talo nimeltään "Myllybacka". Senaatinkarttaan 1886 ei ole merkitty myllyä. Peruskartalla 1954 paikan eteläpuolella oleva talo on edelleen nimeltään Myllybacka niminen talo, mutta senaatinkartalla se on Wähäpaakkola.

Karttojen perusteella paikalla on ollut mylly jossain vaiheessa 1700-luvun lopun jälkeen, sillä perusteella, että isojakokartalla 1782 paikalla ja alueella ei ole mitään - ei myöskään taloja tai torppia. 1852 kartalla on Myllyhuhdanpeltoja sekä Myllybacka talo, mutta itse myllyä ei kartalle ole merkitty eikä myllystä ole mitään mainintaa notarum osiossakaan. Kartalla on myös ulkorakennukset, mutta uoman lähellä ei mitään. Vaikuttaisi siltä, että paikalla on ollut mylly jossain vaiheessa 1782–1852 aikavälillä, joka on osoittautunut pienessä purossa pian kannattamattomaksi. Ruohonen (2002) epäilee, että mylly voisi olla varhaisempikin, mutta 1782 kartta mielestäni ei sitä mahdollistaisi. Isoa, kivirakenteista myllyä ajosiltoineen tuskin on pieneen puroon kauas asutuksesta ja pelloista ja niityistä tehty, joskin tie on lähellä ollut.

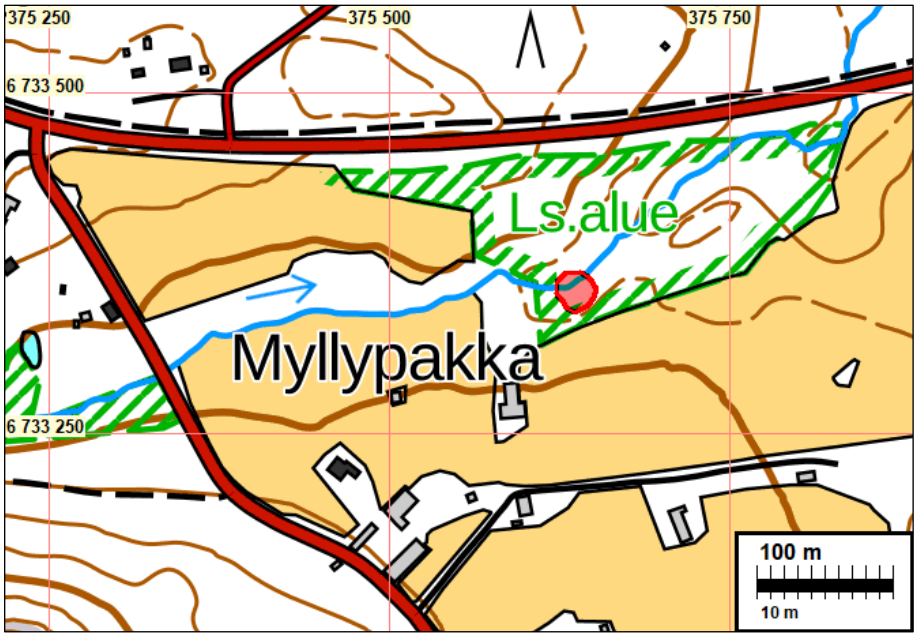
Paikka on muutoin edellisten kuvausten mukaisessa kunnossa, paitsi että nyt luonnonsuojelualueella.

PS.
Kehusmaan 2003 raportin kartalle mylly on merkitty pellolle 140 m länteen annetusta YKJ koordinaatista. Sekä Ruohonen v. 2002 että Kehusmaa 2003 kertovat että: myllynpaikka sijaitsee "tiestä 2834 noin 20 m etelään". Myllynpaikka on kuitenkin 108 m ko. tiestä etelään. 150 m itään, alajuoksulla oleva kivipato tuskin liittyy myllyyn - ei myllypato ole sijainnut myllyyn nähden alavirrassa eikä noin etäällä myllystä. Padolla on siis jokin muu tarkoitus. Ruohonen epäilee (2006) että alajuoksulla olisi ollut muita kotitarvemyllyjä joihin kivipato liittyisi.

Vas. puron eteläpuolella oleva kivijalka, kuvattu länteen. **Oik**. Kuvauksessa mainittu ajosillan jäänne, kuvattu itään

Ote 1782 kartasta, myllynpaikka vihreän pallon kohdilla.

3 RIIHIMÄKI HIIRENKALLIO

Mjtunnus: 1000008750
Status: kiinteä muinaisjäännös (sm)
Ajoitus: historiallinen
Laji: raja: kivi

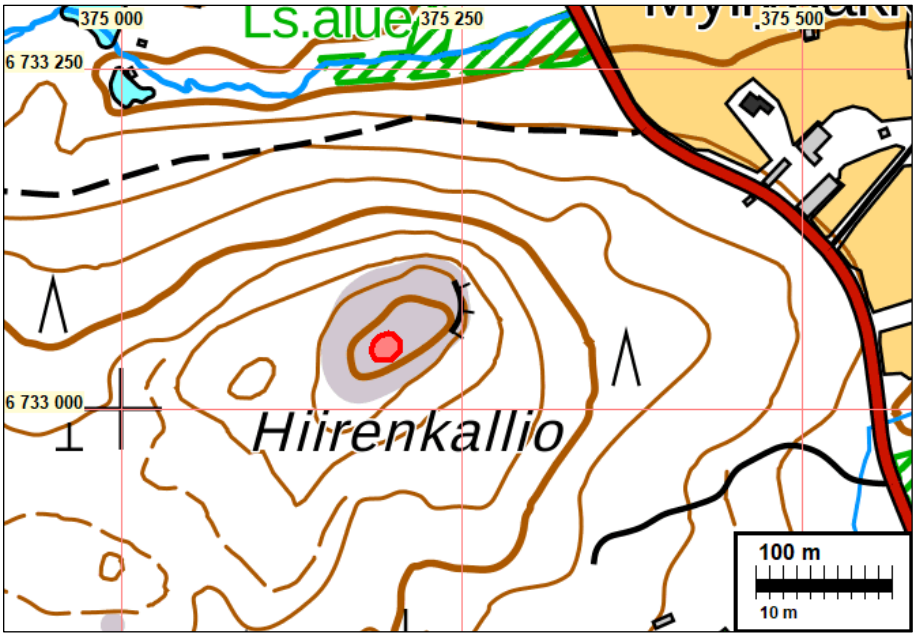
Koordin: N: 6733048 E: 375196 Z: 140

Tutkijat: Juha Ruohonen 2002 inventointi, Juha Ruohonen 2006 inventointi, Jussila et al. 2023 inventointi

Sijainti: Paikka sijaitsee Riihimäen asemalta 4,4 km lounaaseen.
Huomiot: Muinaisjäännösrekisteri: Hiirenkallio sijaitsee Herajoen ja Hiivolan kylien rajalla Vanhan Kormuntien länsi- ja lounaispuolella. Hiirenkallion laki kohoaa noin 141 metriä mpy. Miltei sen korkeimmalla kohdalla on noin 5 x 5 m alueella runsaasti kookkaita ja lohkottuja kiviä, ja niiden keskellä muita isompi pitkänomainen kivi (1,55 x 0,7-1,15 x 0,3 m). Rajakivi on kaatunut tai se on kaadettu, ja pienemmät kivet ympärillä ovat alunperin sen tukikiveystä.

Maakirjojen perusteella paikka on ollut Hiivolan ja Herajoen rajapaikkana ainakin 1600-luvulta alkaen, lisäksi paikka on ollut 1900-luvun alkupuolelle saakka myös Janakkalan ja Hausjärven pitäjien välistä rajaa.

Kuljukka 2023:
Rajamerkki on aiempien kuvailujen mukaisessa kunnossa.

Vas. Rajamerkki kuvattuna etelään. **Oik**. Rajamerkki kuvattuna luoteeseen.

4 RIIHIMÄKI HERAJOKI MÄKELÄ

Mjtunnus: 1000011305
Status: tuhoutunut muinaisjäännös aiemmin muu kulttuuriperintökohde
Ajoitus: historiallinen
Laji: maatalous: viljelyröykkiö

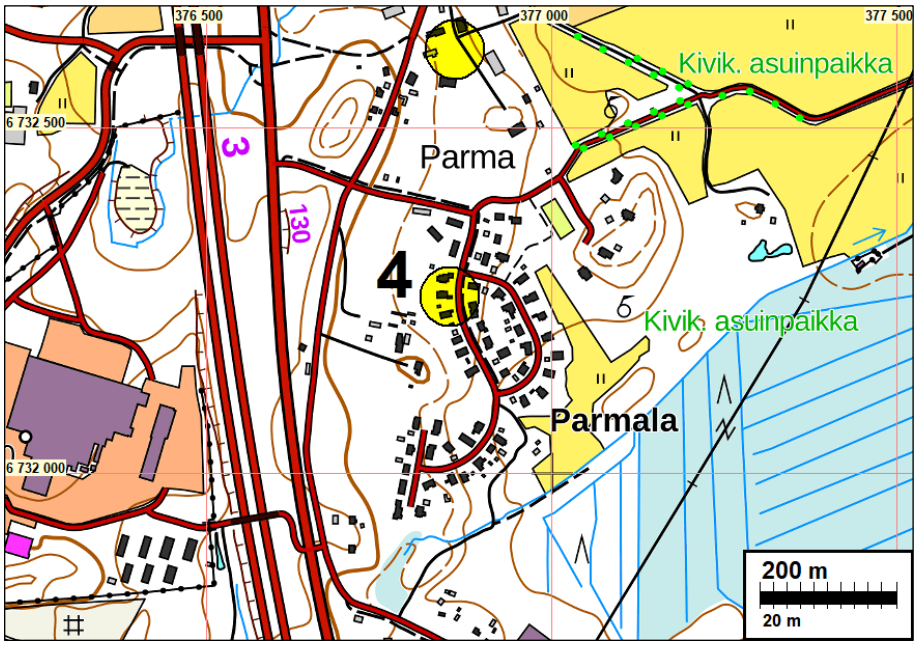
Koordin: N: 6732255 E: 376852 Z: 96

Tutkijat: Juha Ruohonen 2006 inventointi, Jussila et al. 2023 inventointi

Sijainti: Paikka sijaitsee Riihimäen asemalta 3,8 km lounaaseen.
Huomiot: Muinaisjäännösrekisteri: Kohde sijaitsee koivumetsikössä Parman päärakennuksesta noin 250 metriä lounaaseen peltoalueen länsipuolella. Paikalla on havaittavissa runsaasti sekä luontaista että kasattua kivikkoa noin 30 x 20 metrin alueella. Alue rajoittuu lounaassa vanhaan umpeutuneeseen metsätiehen ja idässä peltoalueeseen.

Osa kivistä on tuotu paikalle pellolta ja osa lienee paikalla luontaisesti. Kasatut kivet muodostavat paikalle lukuisia röykkiöitä. Tämä hieman ympäristöään korkeampi kohoava saareke esiintyy viljelemättömänä mahdollisesti jo vuoden 1691 maakirjakartassa, mutta viimeistään 1700-luvun isojakokartassa. Ilmeisesti kohde on jäänyt rakentamisen alle.

Kuljukka 2023:
Alue on rakennettua, kivikko tms. jäänyt rakentamisen alle – alueella ei havaittu mitään ihmistekoista kivirauniota.

Vas. Asuinalueen länsipuoli, kuvattuna itään. **Oik**. Koordinaattipisteen läheinen maasto asuinalueen länsipuolella. Kuvattu itään.

5 RIIHIMÄKI HIIVOLA LUSIKKAOJA

Mjtunnus: 1000011307
Status: muu kohde — Aiemmin mahdollinen muinaisjäännös.
Ajoitus: historiallinen
Laji: hautaus: ruumiskalmisto

Koordin: N: 6732915 E: 374027 Z: 115 ±400 m

Tutkijat: A. O. Heikel 1895 tarkastus, Juha Ruohonen 2006 inventointi, Jussila et al. 2023 inventointi

Sijainti: Paikka sijaitsee Riihimäen asemalta 5,5 km länteen.
Huomiot: Muinaisjäännösrekisteri: Paikalta on 1890 perunakuoppaa kaivettaessa löytynyt jäänteitä ainakin kolmesta vainajasta. A.O. Heikel kaivoi perunakuopan eteläpuolelle reilun metrin levyisen kuopan noin metrin syvyyteen, mutta löysi paikalta vain

hiiltä. Heikelin mukaan paikalta ei luiden lisäksi ole tehty esinelöytöjä. Hän tulkitsi paikan historiallisen ajan väliaikaiseksi hautapaikaksi. Pelkästään Heikelin kuvauksen perusteella on Hiivolassa 1800-luvun lopulla tehdylle luulöytöpaikalle vaikea määrittää tarkkaa paikkaa. Perimätiedon mukaan paikka sijaitsee Epranojan eteläpuolella ja Hirvijärventien itäpuolella olevalla hiekkaisella viljelemättömällä metsää kasvavalla rinnekaistaleella.

2006 inventoinnissa paikalla havaittiin runsaasti erikokoisia ja luultavasti eriaikaisia kuoppia sekä kellarin jäännöksiä. Suurin osa painanteista on muutaman metrin halkaisijaltaan olevia soikeita tai pitkänomaisia kuoppia. Heikelin kuvaileman perunakuopan sijaintia ei kuopanteista voida tarkasti määrittää; kyseessä saattaa olla myöhemmin tiiliseinin vahvistetun syvän kellarin jäänteet metsäkaistaleen keskiosissa. Alkuperäinen hautapaikka lienee tuhoutunut kuoppien kaivamisen yhteydessä.

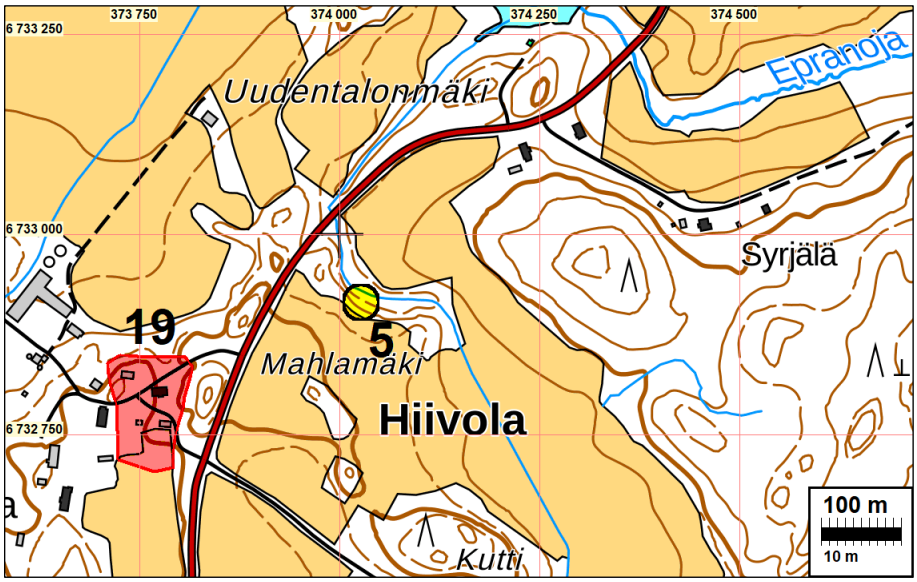
Janakkalan kuolleiden luettelon mukaan Hiivolassa mainitaan suurten kuolonvuosien aikana vuonna 1697 kuolleen nälkään ainakin kaksi kuljeksivaa piikaa, kerjäläisnainen ja yksi tyttö; Hiivolan pellon maakuoppaan olisi kirkonkirjojen mukaan haudattu kaikkiaan seitsemän ruumista. (Huovinen 1987) 1800-luvulla löydetyt vainajat liittynevät tähän tapaukseen, joskin paikkaa on voitu käyttää hautauksiin tätä aiemminkin. 1800-luvun löydösten perusteella on oletettavaa, ettei kaikkia vainajia siirretty myöhemmin kirkkomaalle. On siis todennäköistä, että paikalla on yhä jäljellä ruumishautoja.

Kuljukka 2023:
Paikalla on 7 kuoppaa ja yksi kellarijäänne, jossa vielä tiiliseinää jäljellä. Lisäksi suurempi suorakulmion muotoinen kuoppa, jossa ikään kuin oviaukko purolle päin. Koordinaattipisteestä länteen, läheiseltä kumpareelta havaittiin 2 kuoppaa lisää.

Kuopat ovat eri kokoisia, isoista n. 2 x 2 x 2 m kokoisista aina pienempiin n. 1.5 x 1 x 0.4 m kokoisiin. Maaperä on mullan ja hiekan sekaista. Yhdessä kuopassa on pohjalla, kuntan alla modernia muovijätettä ja yhdessä pitkä n. 4 cm leveä, 0.5 cm paksu ja määrittelemättömän pitkä rautalevy, sillä se jatkui ainakin 30 cm syvyyteen maan sisään. Läheisellä kumpareella olevassa kuopassa kivipohja.

Paikasta vaikea saada selkoa, kuten Ruohonenkin totesi aiemmin. Joka tapauksessa, paikalla on myös nykyaikaista maankäyttöä ja maankasoista päätellen paikalla on kaivettu vastikään.

Paikkaa ei voisi pitää mahdollisena muinaisjäännöksenä, koska paikkaa ei ole koskaan paikannettu. Sen nykyinen oletettu ja karkea paikannus perustuu tulkinnan varaisen perimätietoon. Oletettu paikka on kaiveltua eikä sieltä ole ensimmäisen yli 100 vuotta vanhan havainnon jälkeen saatu viitteitä hautauksista. Ehdotamme statuksen muutamista muuksi kohteeksi.

Oletettu löytöpaikka keltaisen ympyrän tienoilla

Vas. Koekuopasta havaittu rautakanki. Kuvattu itään. **Oik**. Suurempi kuoppaa tien lähettyvillä, kuvattu itään.

Vas. Kellarirakenne, kuvattu pohjoiseen. **Oik**. Kuvauksessa mainittu suurempi suorakulmion muotoinen kuoppa. Kuvattu itään.

6 RIIHIMÄKI HERAJOKI

Mjtunnus: 1000011303
Status: kiinteä muinaisjäännös (sm)
Ajoitus: historiallinen
Laji: asuinpaikka: kylätontti

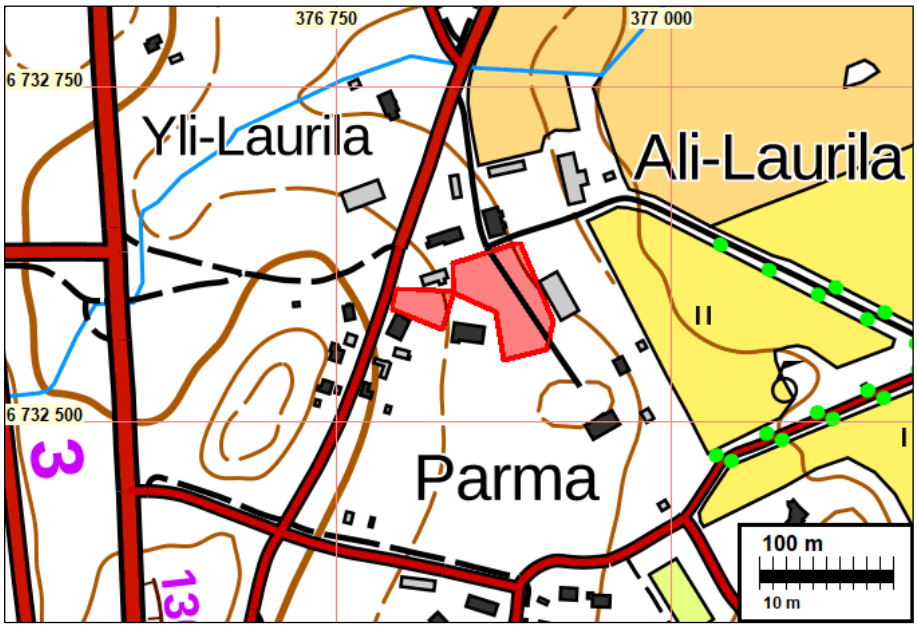
Koordin: N: 6732613 E: 376860 Z: 93

Tutkijat: Juha Ruohonen 2006 inventointi, Tomi Kuljukka 2022 inventointi

Sijainti: Paikka sijaitsee Riihimäen asemalta 3,5 km lounaaseen.
Huomiot: Muinaisjäännösrekisteri: Historiallisiin lähteisiin Herajoki ilmaantuu Hämeen ensimmäisten maakirjojen myötä vuonna 1539. Verotietojen mukaan myös Parman talo on tuolloin ollut olemassa, vaikkakin talon nimi mainitaan ensimmäisen kerran todennäköisesti vasta vuoden 1571 hopeaveroluettelossa. Kylän historia voitaneen viedä ainakin 1400-luvulle, mutta mahdollisesti paikalla on ollut asutusta jo tätä aikaisempina vuosisatoina, eikä kylän rautakautista syntyhistoriaa voida kokonaan sulkea pois.

Herajoen kylätontti on suurimmilta osin jäänyt rakentamisen ja maankäytön alle. Vanhojen karttojen ja ilmakuvien perusteella luoteis- ja koillispuoleisten tonttien kohdalla maankäyttöä on ollut paljon, joten näillä kohdin tuskin on säilynyt koskematonta maaperää. Kaakon puoleisen kylätontin kohdalla on kylätonttia voinut säilyä ehjänä Parmintien molemmin puolin. Kylätontin luoteispuolella on myös mahdollista, että alueella on säilynyt ehjää kulttuurikerrosta nykyisten rakennusten pohjois- ja länsipuolella Havintien ja Parmintien välisellä aidatulla alueella sekä Havintien länsipuolella polun eteläpuolella. Muinaisjäännösrajaus perustuu isojakokartan kylätontin sijaintiin, maankäytön historiaan ja vuoden 2022 inventoinnin maastotarkastukseen.

Jussila & al 2023: Paikkaa ei nyt tarkastettu. Ks. raportti v. 2022 Kuljukka & Jussila.

7 RIIHIMÄKI RETKIOJANTIE-KYNTTILÄTIE

Mjtunnus: 1000019789
Status: muu kohde Aiemmin muinaisjäännös.
Ajoitus: historiallinen
Laji: tie

Koordin: N: 6730986 E: 376883 Z: 95

Tutkijat: Eeva-Liisa Schulz 2011 ilmoitus, Olli Soininen 2019 kartoitus, Olli Soininen 2019 tarkastus, Jussila et al. 2023 inventointi

Sijainti: Paikka sijaitsee Riihimäen asemalta 4,8 km etelään.

Huomiot: Muinaisjäännösrekisteri: Tieraunio sijaitsee valtatien 3 (moottoritie) ja maantien 130 välisellä metsäalueella Retkiojantien pohjoispuolella. Metsässä erottuu noin 70 metrin matkalla isohkoin kivin pengerrettyä tienpohjaa, kasvukauden aikana tierauniota on vaikea erottaa pusikkoisen aluskasvillisuuden joukosta. Itse historiallista tietä, joka on kulkenut Arolammin kylästä Herajoen kautta toisaalta Hiivolaan, toisaalta Kormuun sekä edelleen Launosiin, on säilynyt Herajoen teollisuusalueella pohjois-eteläsuuntaisena kevyen liikenteen väylänä.

Tie on merkitty Kuninkaan kartastoon, mutta myös mm. Samuel Broteruksen kartalle vuodelta 1691 (Geometrisk skog charta öfwer Härajåki Hijwola Kårmo och Launåis byar i Loppis sochn.).

Schulz 2011: Ilmoituksen tiestä teki Riihimäen kaupungin kaavoitusarkkitehti Jari Jokivuo Kynttiläntien asemakaavan laadinnan yhteydessä.

Soininen 2019: 25.9.2019 pidetyn maastokatselmuksen yhteydessä tarkennettiin kohteen sijaintitietoja. Kohde oli merkitty muinaisjäännösreksiteriin aiemmin Retkiojantien eteläpuolelle, kohteen alkuperäisen ilmoittajan mukaan väärään paikkaan. Tarkastuksessa kohde paikannettiin ja kartoitettiin uudelleen.

Jussila et al 2023:
Kohde on muinaisjäännösrekisterissä pistekohteena eikä 2019 kartoituksesta ei löydy raporttia. Ei siis ole tiedossa mitä on muinaisjäännöksenä rauhoitettu. Koordinaattipisteen osoittaa Hämeenlinnantien ja moottoritien väliin kohtaan, jossa on vanhaa tiepohjaa jäljellä n. 140 m matkalla. Hämeenlinnantien itäpuolella etelään jatkuva vanhan tien osuus on täysin hävinnyt rakentamisen alle. Pohjoisen suuntaan vanha tie on Hämeenlinnantien itäpuolella hävinnyt 190 m matkalta mutta sen jälkeen vanha tiepohja on jäljellä 400 m matkan metsäkaistaleessa, kevyenliikenteen väylänä, jokseenkin vanhassa kunnossaan (ei siis asfaltoitu eikä nykyaikana pohjustettu uudestaan).

Tie on ollut käytössä vielä 1954 peruskartalla mutta se on 1945 peruskartalla jo jäänyt sivutieksi, uuden tien itäpuolelle ja etelässä olevan mutkan kohdalla sen länsipuolelle, missä se on merkitty muinaisjäännökseksi. Tie on siis hylätty moottoriliikenteen alkuvaiheessa mutta pengerrys kertoo, että tietä on vahvistettu sitä varten ja että se ei ole vanhimmilta osiltaan 1700 luvun kuosissa. 1691 Brotheruksen Herajoen (Herajoki by i Loppis Sochn) kartalla ei ole tätä, eikä muutakaan tietä. Laa-

jemmassa 1691 kartassa Herajoki-Arolampi tie on piirretty varsin suuripiirteisesti, eikä siitä voi sanoa tien tarkemmasta linjauksesta mitään.

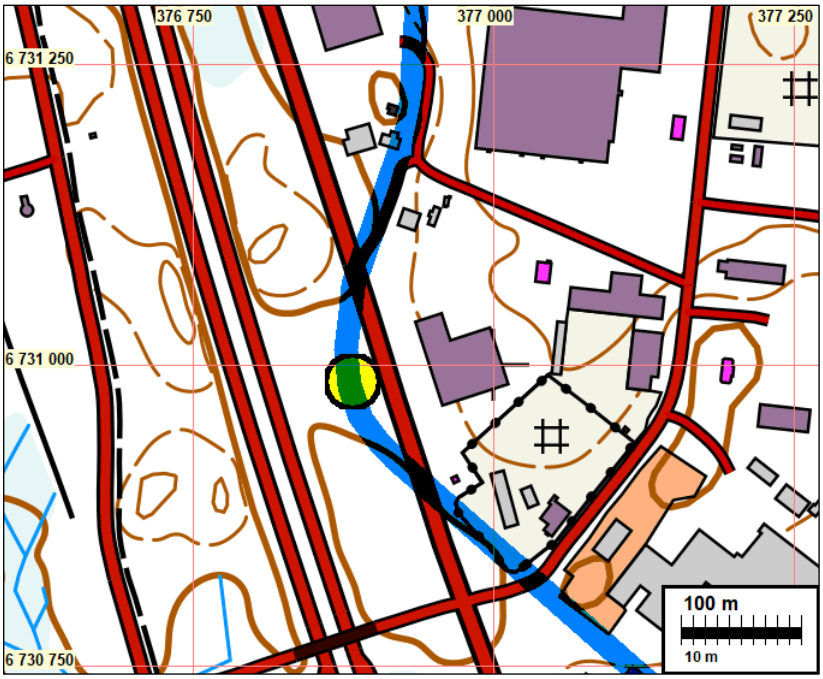
Vuosien 1945 ja 1954 peruskartoille piirretty vanha tie ei noudata 1782 kartan tielinjaa tällä kohdin. Ottaen huomioon karttojen asemointien epätarkkuudet, niin 1700 luvun tie on Kynttiläntien tasalta etelään kulkenut eri linjauksella kuin 1945 kartan tie, minkä jäänne siis on tämä tiepohja, vaan selvästi satoja metrejä idempänä - ei siis tämän muinaisjäännökseksi merkityn tieosuuden kohdalla. Senaatinkartalla 1883 tie näyttäisi kulkevan v. 1945 kartan linjauksella. Näin ollen nämä hylätyt vanhan tien osuudet Kynttiläntien ja Hämeenlinnantien välillä eivät ole vanhoja, vaan 1800 luvulta. Jäännökset eivät siten voi olla muinaisjäännöksiä eikä niitä myöskään Museoviraston "tieoppaassa" suositella arkeologisiksi muiksi kulttuuriperintökohteiksi.

Idempänä kulkeva vanhatielinja on tyystin hävinnyt nykyajan rakentamisen ja maankäytön alle.

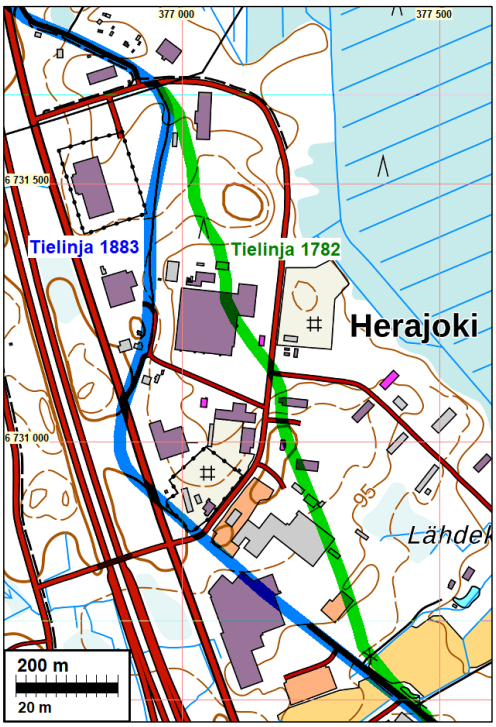

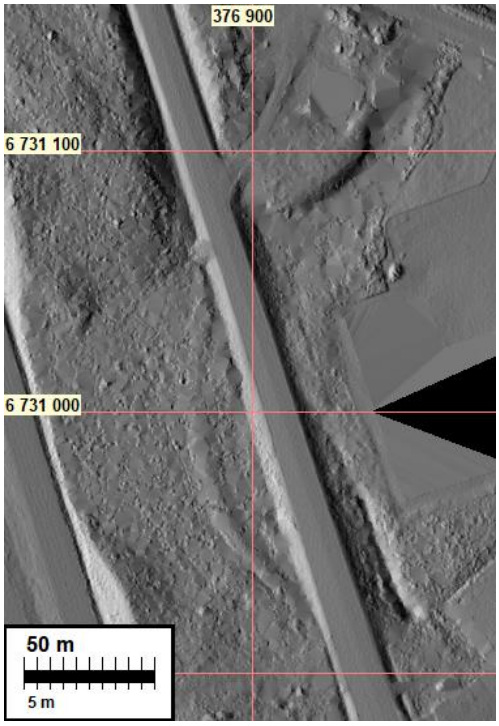
Vas. Tiepenger, kuvattu etelään. **Oik**. Tiepenger, kuvattu luoteeseen.

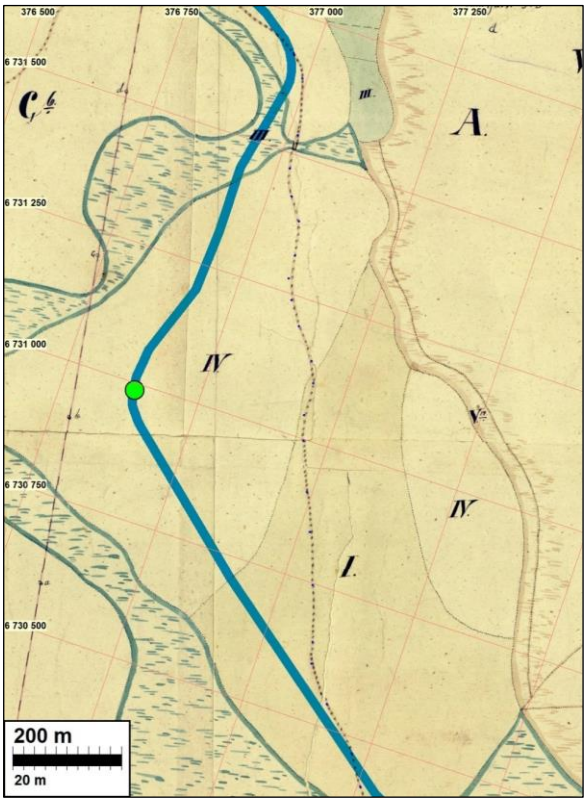

1800-luvun lopun tielinja sinisellä. Aiempi, 1700 luvun lopun tielinja on kulkenut tällä kohdin 3-400 m idempänä. Aiemmin muinaisjäännökseksi merkitty tieraunio on osoitettu keltaisella pallolla.

Oikealla: vanha tiepohja erottuu laserkeikausaineistosta laaditussa rinnevarjosteessa
Vasemmalla 1782 kartalta projisoitu tielinja vihreällä ja 1945 kartalta sinisellä.

Ote v. 1782 kartasta, päälle piirretty sinisellä myöhempi tielinja.

8 RIIHIMÄKI RIIHIMÄEN KASARMIALUEEN HAUDAT

Mjtunnus: 1000023201
Status: mahdollinen muinaisjäännös
Ajoitus: historiallinen

Laji: hautaus: joukkohauta

Koordin: N: 6737473 E: 379881

Tutkijat: Eeva-Liisa Schulz 2016 tarkastus

Sijainti: Paikka sijaitsee Riihimäen asemalta 2,3 km pohjoiseen.

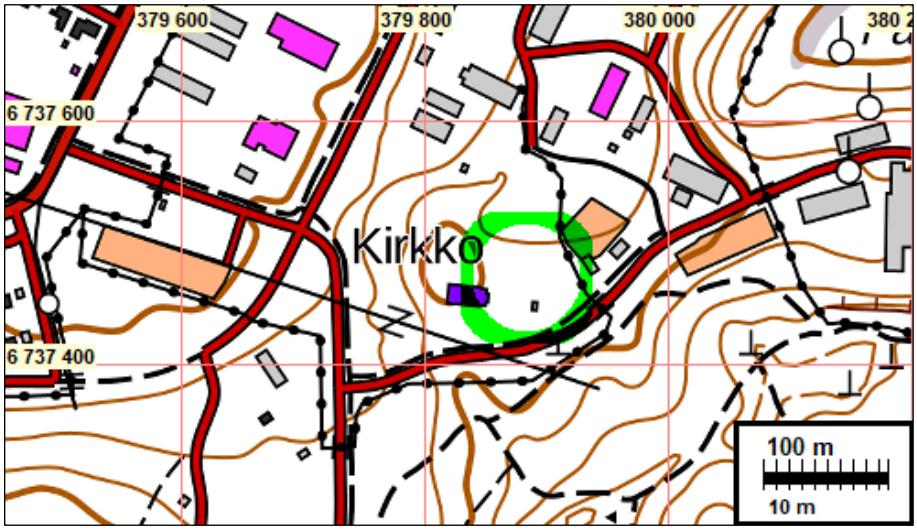
Huomiot: Muinaisjäännösrekisteri: Riihimäen venäläisen varuskunnan varuskuntakirkon ympäristöön on haudattu upseereita ja heidän perheenjäseniään, aliupseereita sekä sotamiehiä. Muistitiedon mukaan kirkon pohjoispuolelle olisi haudattu kahdeksan venäläistä sotilasta. ”Joka tapauksessa puuaitauksella ympäröidyllä alueella on sijainnut useita hautoja.”

Lisäksi sisällissodan jälkeen teloituksia tapahtui vankileirinä olellaalla kasarmialueella, missä punaisia ammuttiin ainakin varuskuntakirkon itäpuolella olevassa metsikössä. Koska heitä vietiin sinne ammuttaviksi 5 – 6 hengen ryhmissä, on varsin todennäköistä, että teloitettujen joukkohautoja on samalla alueella. Erään tiedon mukaan punaisia on haudattu myös kirkon pohjoispuolelle.

Kohde vaatii sekä arkisto- että maastotutkimuksia hautojen sijainnin, alueen laajuuden ja säilyneisyyden sekä muinaisjäännösstatuksen selvittämiseksi.

Schulz 2016: Ei kertomusta. Tarkastus tehtiin 29.9.2016 maankäyttöhankkeeseen liittyen. Hautoja kirkon pohjoispuolella, kirkkoa ympäröivän aidan ulkopuolella, ei havaittu (aidan sisäpuolelle ei päästy). Varmuudella ei kuitenkaan voi sanoa, onko paikalla ollut hautoja tai onko niitä siellä edelleen. Maasto on kivikkoista, mutta kaikki kivikasat eivät ole luontaisia.

*Jussila et al 2023***:** paikkaa ei tarkastettu.

9 RIIHIMÄKI TAKALA

Mjtunnus: 1000026769

Status: muu kohde — Aiemmin muu kulttuuriperintökohde.

Ajoitus: historiallinen

Laji: kivirakenteet: kiviaita

Koordin: N: 6731710 E: 375102

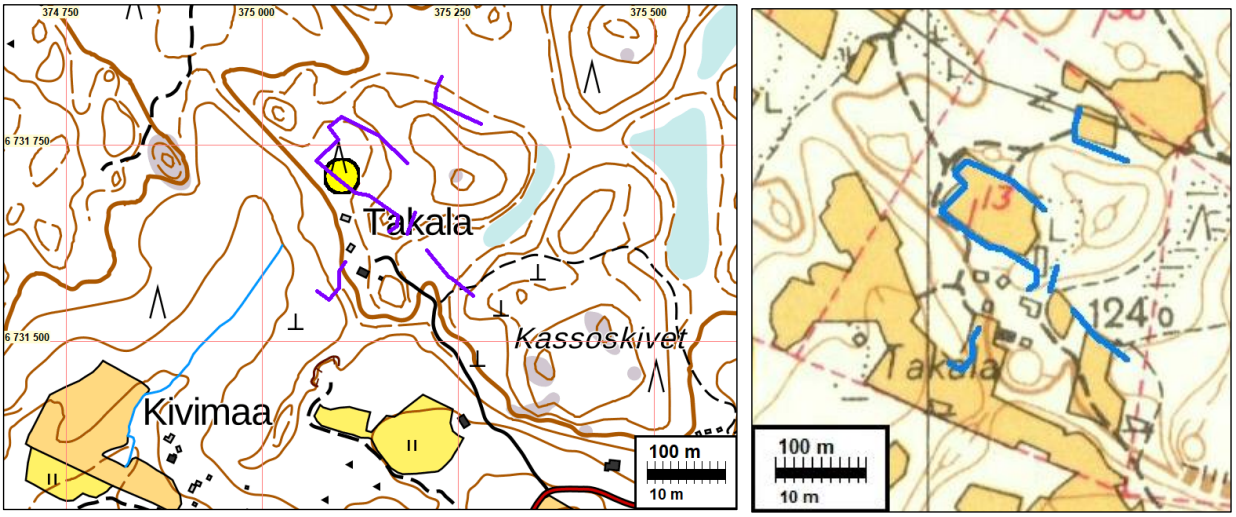
Tutkijat: Juha Ruohonen 2006 inventointi, Jussila et al. 2023 inventointi

Sijainti: Paikka sijaitsee Riihimäen asemalta 5,3 km lounaaseen.

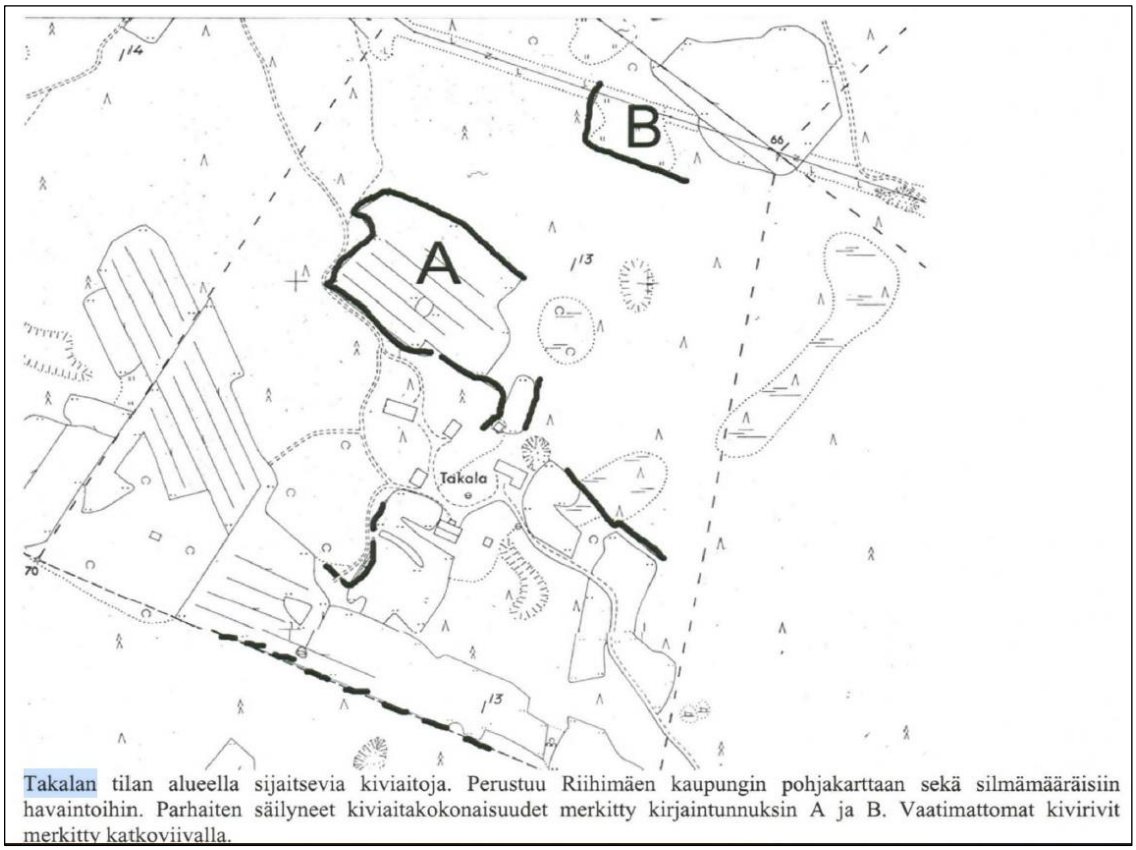
Huomiot: Muinaisjäännösrekisteri: Takalan tilan alueella on runsaasti vanhoja peltoalueita ympäröiviä kiviaitoja. Parhaiten säilyneet kiviaitakokonaisuudet ovat Takalan talosta pohjoiseen. Rakenteiden korkeus vaihtelee puolesta metristä yli metriin. Talon eteläpuolella ja tilan rajalla sijaitsevat aidat ovat em. aitoja selvästi vaatimattomampia, matalampiaja epämääräisempiä. Aitojen rajaamat alueet kasvavat nykyisin metsää. Alue tulisi tulevaisuudessa kartoittaa yksityiskohtaisesti. Alueella on myös joitain kivikasoja - todennäköisesti raivauksen yhteydessä syntyneitä. Alueen vanhimmat kiviaidat ovat todennäköisesti peräisin 1800-luvulta, mutta uutta aitaa on voitu rakentaa ainakin 1900-luvun puoliväliin asti.

Pohjoisempi kiviaita P: 6731818 I: 375191

Jussila et al. 2023:
Vanhat pellot ja pihamaa, joiden reunamilla kiviaidat sijaitsevat ovat olleet käytössä vielä 1970 luvulla. Viljely on loppunut 1980 luvulla peruskarttojen mukaan. Takalaa ei ole merkitty v. 1782 Herajoen isojakokartalle, eikä v. 1884 senaatinkartalle. Alueella ei myöskään ole ollut tuolloin peltoja. Kiviaidat ovat siis aikaisintaan aivan 1800-luvun lopulta tai 1900 luvulta. Mielestäni näitä kiviaitoja ei tulisi rauhoittaa arkeologisina muina kulttuuriperintökohteina. Kyse on pikemminkin melko tuoreesta rakennushistoriasta ja haluttaessa näitä kiviaitoja voi suojella muin kuin arkeologisin perustein.

Kiviaidat sinisellä Ruohosen 2006 mukaan (kartta seur. sivulla), oikealla v. 1954 peruskartalla.

Takalan tilan alueella sijaitsevia kiviaitoja. Perustuu Riihimäen kaupungin pohjakarttaan sekä silmämääräisiin havaintoihin. Parhaiten säilyneet kiviaitakokonaisuudet merkitty kirjaintunnuksin A ja B. Vaatimattomat kivirivit merkitty katkoviivalla.

Kartta: Ruohonen J, 2006.

Vas. Kiviaitaa, kuvattuna luoteeseen. **Oik**. Kiviaitaa, kuvattu itään.

10 RIIHIMÄKI LEPPÄKORPI

Mjtunnus: 1000031199
Status: poistettava — Aiemmin muu kulttuuriperintökohde
Ajoitus: historiallinen
Laji: kivirakenteet

Koordin: N: 6731675 E: 372832

Tutkijat: Jussila et al. 2023 inventointi

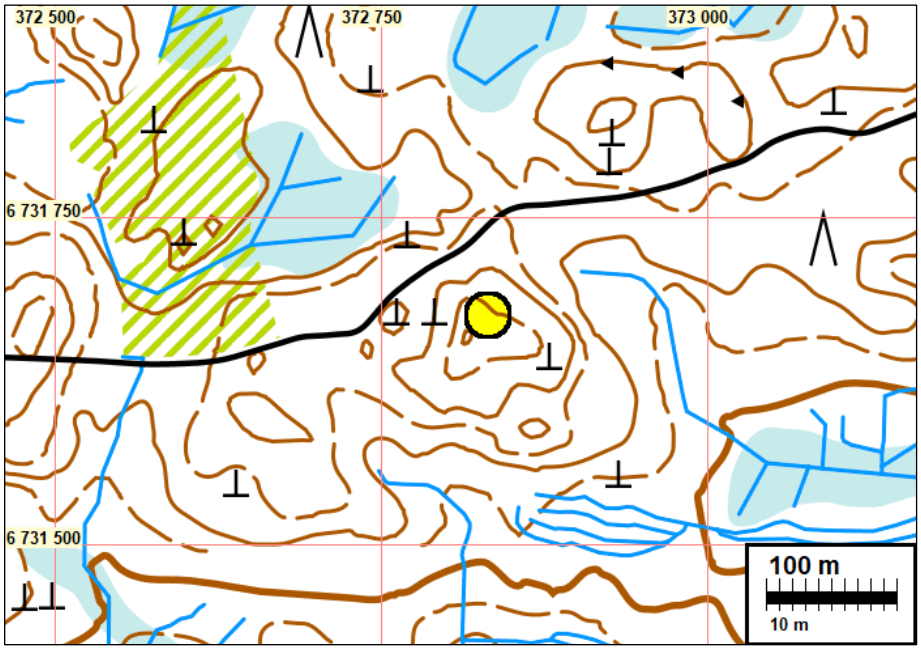
Sijainti: Paikka sijaitsee Riihimäen asemalta 7,2 km lounaaseen.

Huomiot: Muinaisjäännösrekisteri: Kohde on heinävaltaisella metsämaalla, jossa on eri kokoisia jäätikkökuljetuksesta jääneitä kiviä ja siirtolohkareita. Kallioissa ja kivissä on tyypillistä rakoilua ja hilseilytyyppistä rapautumista. Alue vaikuttaa vanhalta metsälaitumelta tai –niityltä. Alueella on neljän kivin rivi, joka vaikuttaa ihmisen muodostamalta, todennäköisimmin 1900-luvun aikana. Ajoituksen määrittelyssä vaikuttaa kivien päällä olevan sammalkasvuston määrä ja rapautumapintojen luonne. Alueen maaperässä on nähtävissä hiiltä ja nokea.

Historiallisten karttojen ja paikannimitietojen perusteella alue on ollut historiallisen ajan maankäytön näkökulmasta metsämaata, jonka rehevät ja kosteat paikat on hyödynnetty niittyinä eläinten talvirehun tuotantoon ja laidunnukseen. Niittyjä on voitu raivata kivistä, samoin kuin laitumia mm. karjavahinkojen ehkäisemiseksi. Lisäksi polttamalla on voitu parantaa heinäkasvien kasvumahdollisuuksia ja siten lisätä metsän ja niityn kykyä tuottaa karjalle ravintoa. Noki- ja hiilimaalöydöt alueella voivat viitata tällaiseen polttamiseen.

Jussila 2023:
Muinaisjäännösrekisterissä ei ole tietoa siitä, kuka ja milloin tämä kohde on raportoitu.

Paikalla ei ole mitään ihmistoimintaan viittaavaa. Maasto on hyvin kivikoista, sammalpeitteisten kivenlohkareiden peitossa. Alueella ja paikalla ei ole ollut lähelläkään niittyjä tai peltoja tms. Kivikolla ei siis ole yhtään mitään tekemistä heinän tai muun rehun teon kanssa. Ei liioin laiduntamisen (ei romelikkoon lehmiä päästetty). Paikalla on kolme lähiympäristön romelikosta hieman korkeammalle kohoavaa isoa kiveä jotka ovat rivissä kuten kaikki muutkin alueen kivet. Niistä on sammalta poistettu, joten ne erottuvat siten nyt muista kivistä. Kyseessä on alueelle tyypillinen ja yleinen luonnonmuodostuma. Samaa luonnonmuodostumaa on satoja metrejä suuntaansa. On syytä poistaa koko kohde muinaisjäännösrekisteristä. Saman kivirivin voi siis halutessaan tavata missä tahansa kyseisellä neliökilometrillä.

Kivet eri suunnista, erottuvat ympäristöstään koska ovat sammalpeitteettömiä.

11 RIIHIMÄKI SAARENMÄKI

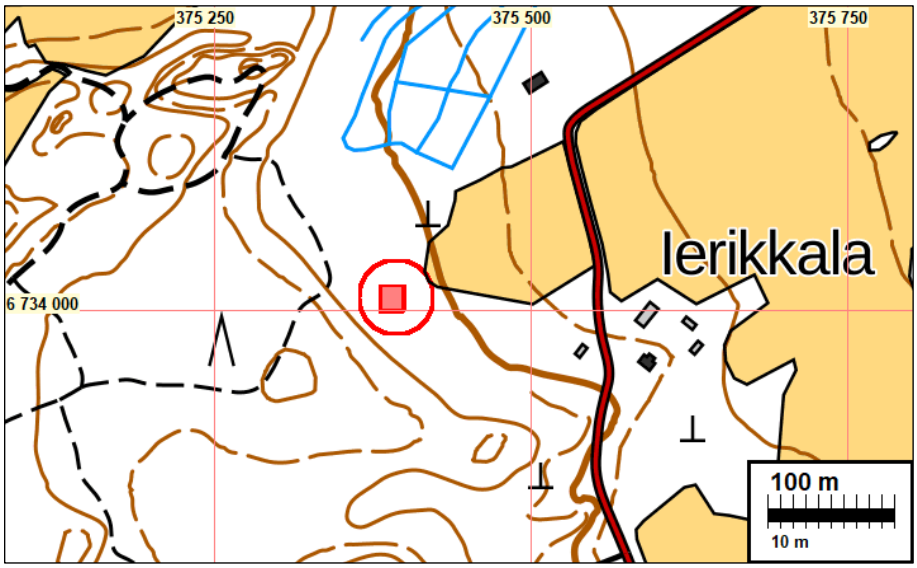
Mjtunnus: uusi kohde
Status: kiinteä muinaisjäännös (sm)
Ajoitus: historiallinen
Laji: raja: kivi

Koordin: N: 6734010,49 E: 375390,62 Z: 105

Tutkijat: Jussila et al. 2023 inventointi

Sijainti: Paikka sijaitsee Riihimäen asemalta 3,8 km länteen.

Huomiot: *Kuljukka 2023:*
Nykyisellä kiinteistörajalla koivumetsikössä sijaitsee n. 2 x 2 x 1,5 m kokoinen röykkiömäinen rajamerkki. Keskellä on kolme pystykiveä, jossa yhdessä pystykivessä on erotettavissa numero 6. Rajamerkin juurella on ilmeisesti viisarikivi, joka osoittaa länteen. Vuoden 1857 isojakokartalla rajapisteen nimi on Saarenmäki. Raja on Hiivolan, Kernaalan ja Herajoen kylien välinen rajapiste.

Vas. Rajamerkin pystykivi, jossa numero 6 on. Kuvattu länteen. **Oik**. Rajamerkki, kuvattu kaakkoon.

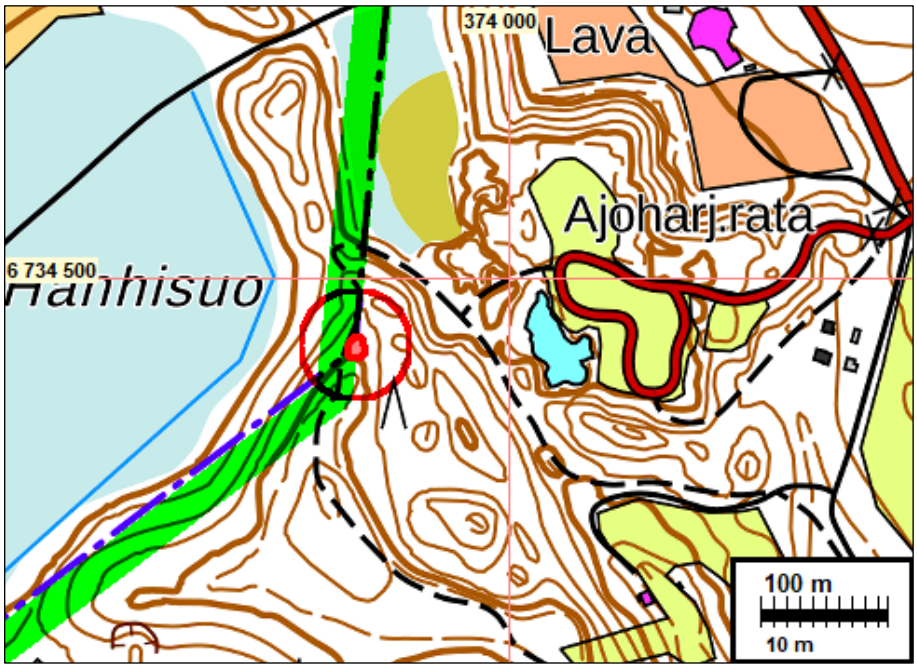
12 RIIHIMÄKI HANHI-SYRJÄ

Mjtunnus: uusi kohde
Status: kiinteä muinaisjäännös (sm)
Ajoitus: historiallinen
Laji: raja: kivi

Koordin: N: 6734445,52 E: 373872,89 Z: 140

Tutkijat: Jussila et al 2023 inventointi

Sijainti: Paikka sijaitsee Riihimäen asemalta 5,2 km länteen.
Huomiot: *Kuljukka 2023:*
Riutan urheilupuiston lenkkipolun varrella sijaitsee n. 1,5 x 1,5 x 1 m kokoinen rajamerkki. Rajamerkin kivet ovat ladottu 3–4 kerrokseen ja siinä on kaksi pystykiveä, joissa ei ole erotettavissa numeroita. Vuoden 1857 isojakokartalla rajapisteen nimi on Hanhi-Syrjä. Raja on Kernaalan, Hiivolan ja Kormun kylien välinen rajapiste.

Vas. Rajamerkki, kuvattu etelään. **Oik**. Rajamerkki kuvattuna lenkkipolulta itään.

13 RIIHIMÄKI KÄRÄJÄKOSKI

Mjtunnus: uusi kohde
Status: muu kohde
Ajoitus: historiallinen
Laji: asuinpaikka: torppa

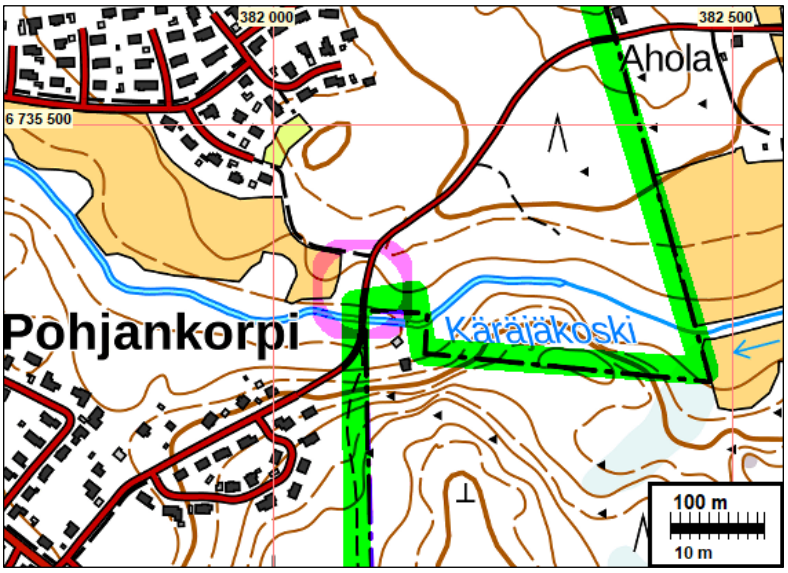
Koordin: N: 6735383,97 E: 382073,88 Z: 95

Tutkijat: Jussila et al. 2023 inventointi

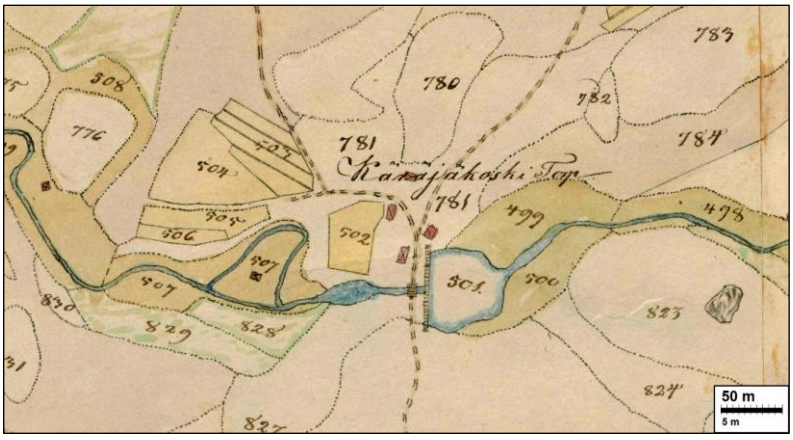
Sijainti: Paikka sijaitsee Riihimäen asemalta 3,1 km itään.
Huomiot: Vantaan v. 1845 isojakokartalla on Käräjäkosken pohjoisrannalla, tien (nykyisin nimeltään Metsäkulmantie) molemmin puolin rakennuksia nimettynä Käräjäkosken torpaksi. Karttaan on kohdalle piirretty myös pato. Paikalla lienee ollut myös mylly. Kuninkaankartalla v. 1796–1805 alueella ei ole mitään.

V. 1886 Senaatinkartassa torpan rakennus on tien itäpuolella ja muita rakennuksia tien molemmin puolin. V. 1945 peruskartalla rakennukset jokseenkin samat kuin senaatinkartalla. V. 1960 peruskartalla alue on tyhjä ja autioitunut.

Tien itäpuolella, pellon koillisnurkan metsän puolella havaittiin nyt yksi ulkorakennuksen kiviperustus. Muut maan pinnalle näkyvät rakenteet ovat hävinneet. Mielestämme paikka; 1800–1900-luvun torpanpaikka ei täyttäisi arkeologisen suojelukohteen kriteereitä.

Alla ote 1845 kartasta

Vas. Kiviperustus kasvillisuuden alla. Kuvattu itään. **Oik**. Kiviperustus kuvan keskellä kasvillisuuden alla. Kuvattu etelään.

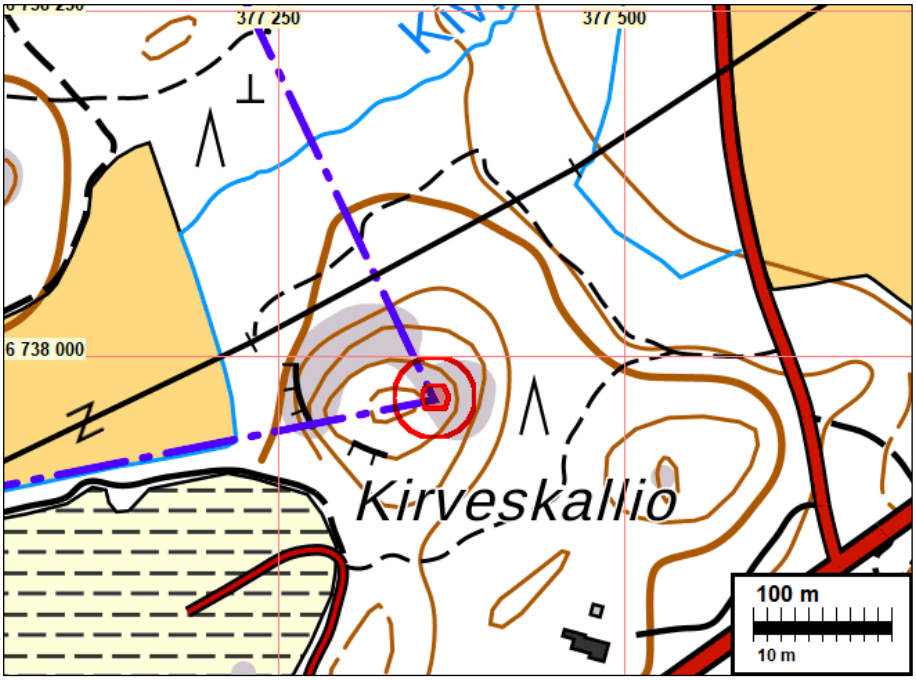
14 RIIHIMÄKI KIRVESKALLIO

Mjtunnus: uusi kohde
Status: kiinteä muinaisjäännös (sm)
Ajoitus: historiallinen
Laji: raja: kivi

Koordin: N: 6737976,02 E: 377363,44 Z: 117,5

Tutkijat: Jussila et al. 2023 inventointi

Sijainti: Paikka sijaitsee Riihimäen asemalta 3,1 km luoteeseen.
Huomiot: *Kuljukka 2023*:
Kallion päälle johtavan polun lounaispuolella sijaitsee rajamerkki. Rajamerkissä on yksi kivikerros ja se on n. 1 x 1 x 0,5 m kokoinen, jonka keskellä on pystykivi. Rajapiste on vuoden 1784 Ryttylän isojakokartalla. Rajapiste on Ryttylän, Tervakosken ja Herajoen kylien välinen rajapiste.

Vas. Rajamerkki, kuvattu pohjoiseen. **Oik**. Rajamerkki polun vasemmalla puolen. Kuvattu itään.

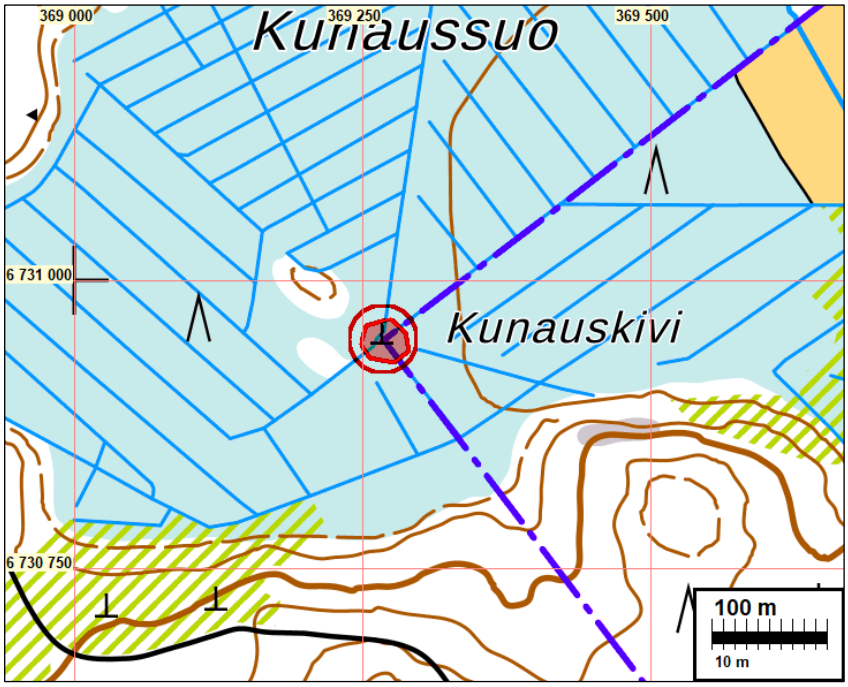
15 RIIHIMÄKI KUNAUSKIVI

Mjtunnus: uusi kohde
Status: kiinteä muinaisjäännös (sm)
Ajoitus: historiallinen
Laji: raja: kivi

Koordin: N: 6730951 E: 369267

Tutkijat: Kuljukka 2023 inventointi

Sijainti: Paikka sijaitsee Riihimäen asemalta 10,7 km länteen.
Huomiot: *Kuljukka 2023:*
Suuri, suurimmilta osin sammaleen peitossa oleva siirtolohkare, joka on ainakin 4 x 4 x 3 m kokoinen. Kivestä ei löytynyt merkintöjä niiltä kohdin, kun kivi ei ole sammaleen peitossa. Kivi on kolmen kylän ja pitäjän välinen rajapiste, joka on 1700 luvun kartoissa nimellä "Cunauskivi rå" ja se merkitty myös 1691 Brotheruksen kartalle Cuhnaus waha nimellä.

Vas. Kunauskivi kuvattuna pohjoiseen. **Oik**. länteen.

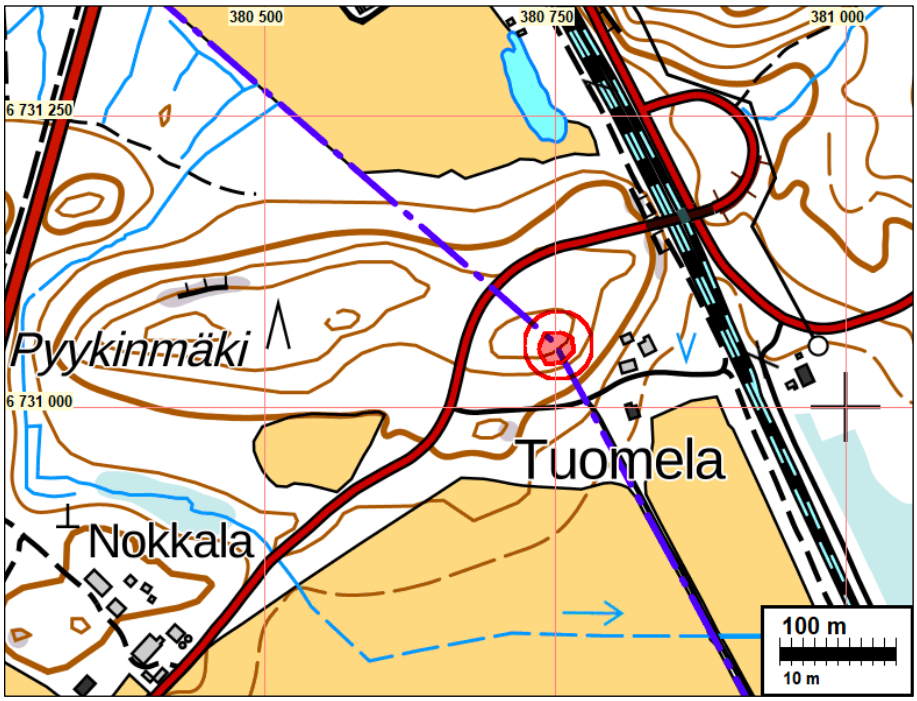
16 RIIHIMÄKI PYYKINMÄKI

Mjtunnus: uusi kohde
Status: kiinteä muinaisjäännös (sm)
Ajoitus: historiallinen
Laji: raja: kivi

Koordin: N: 6731054 E: 380751

Tutkijat: Jussila et al. 2023 inventointi

Sijainti: Paikka sijaitsee Riihimäen asemalta 4,6 km etelään.
Huomiot: Paikalla on rajaröykkiö ja siinä pystykivi keskellä. Kyseessä on Arolammin ja Vantaan kylien välinen rajamerkki, joka merkitty 1794 Arolammen isojakokartalle nimellä Suonselänmäki.

Rajamerkki länteen ja etelään.

Rajamerkin pohjois-luoteispuolella on mahdollinen viisari, pieni kiviraunio ja rauennut pystykivi . Rajamerkki näkyy taustalla

17 RIIHIMÄKI AROLAMPI LOUNAIS

Mjtunnus: uusi kohde
Status: muu kulttuuriperintökohde (s)
Ajoitus: historiallinen
Laji: tie

Koordin: N: 6729788 E: 378380

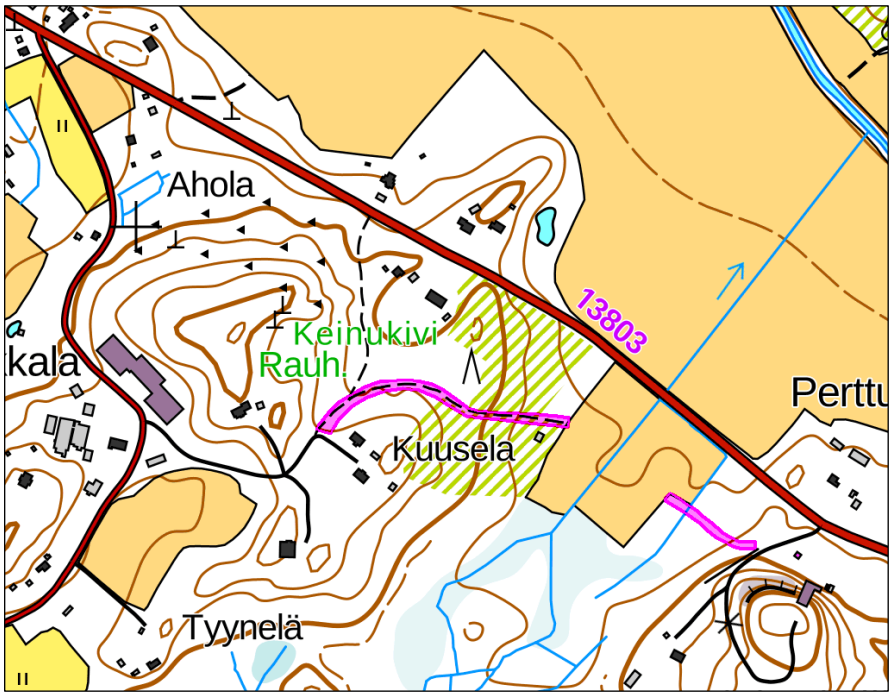
Tutkijat: Jussila et al. 2023 inventointi

Sijainti: Paikka sijaitsee Riihimäen asemalta 5,6 km etelään.
Huomiot: Hylätty osuus vanhasta Arolampi-Herajoki tiestä, joka on merkitty 1691 kartalle viitteellisesti, Kuninkaankartalle 1796-1805 päätienä, sekä v- 1792 Arolammin isojakokartalle, jossa tielinjaus on juuri tällä kohdalla, samalla kuin v. 1945 kartalla ja 1936 ilmakuvassa uuden tieoikaisun eteläpuolelle jäänyt aiempi tielinja. Tie on siis hylätty päätienä 1930 luvun alussa tai aiemmin. Se on vielä merkitty sivutienä 1945 ja 1954 kartoille uuden tien eteläpuolelle. Tie on siis ollut lyhyen aikaan autoliikenteen piirissä ja ilmeisesti sitä varten jossain määrin paranneltu, mutta kuitenkin suhteellisen varhain hylätty. Pellon kohdalla tie on tyystin hävitetty.

Vanha n tiepohjan hylätyn osuuden itäpäästä alkaen länteen.

Hylätty ja ”arkeologisoitunut” osuus vanhasta 1700-luvun (tai aiempi) tiestä sinipunaisella
Alla sama v. 1936 ilmakuvassa - vanha tie on jo korvattu uudella.

Vanhan tien länsiosan itäpäätä, mäkeä itään juurelta ja länteen mäen päältä

Vanjantien länsiosan länsipäätä, itään ja länteen

18 RIIHIMÄKI RIIHIVIITA LUOTEISPUOLI

Mjtunnus: uusi kohde
Status: muu kulttuuriperintökohde (s)
Ajoitus: historiallinen
Laji: tie

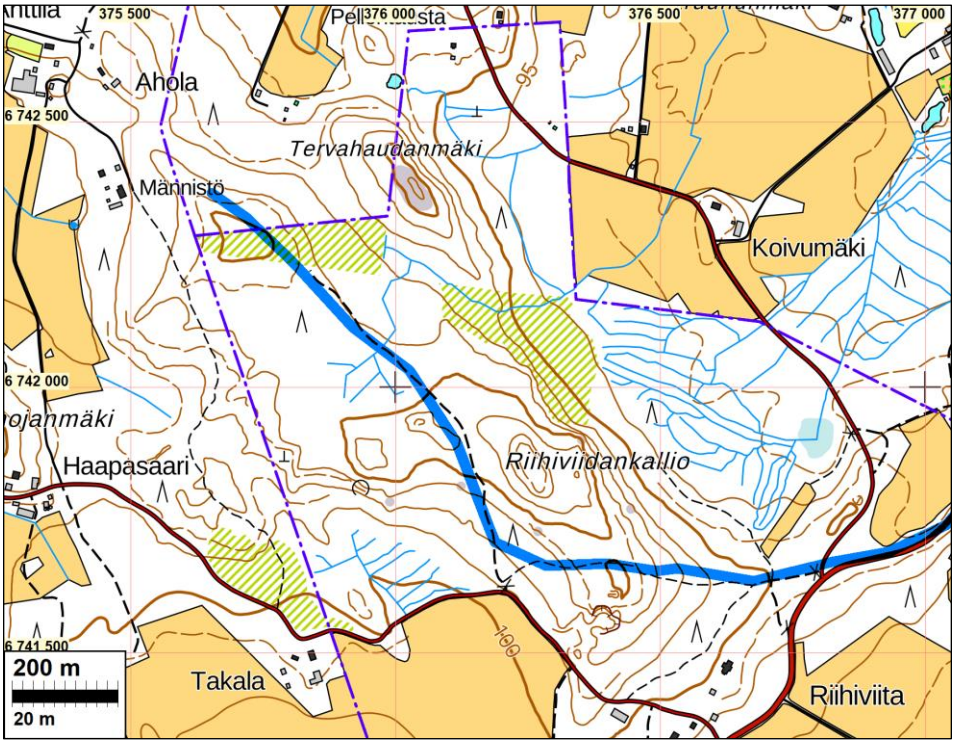
Koordin: N: 6741822 E: 376150 Z: 110

Tutkijat: Jussila et al. 2023 inventointi

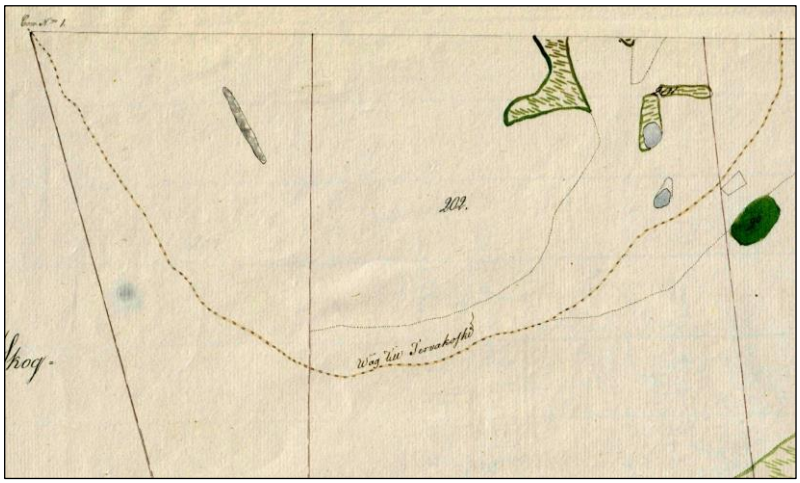
Sijainti: Paikka sijaitsee Riihimäen asemalta 7,1 km pohjoiseen.
Huomiot: Kuninkaankartalle piirretty tie (isompi tie) ja samoin
Tietä on selvästi parannettu viime vuosina metsänhakkuun takia eikä se ole kaikilta osin mahdollisessa "alkuperäisessä" kunnossa. Tie on outo. se päättyy pohjoisessa pari sataa metriä ennen pitäjän (kylien) rajaa eikä siitä pohjoiseen-luoteeseen ole maastossa vähäisintäkään merkkiä vanhasta tiestä. Polkuja on, mutta ne kulkevat kivien välistä, josta ei kärryillä olisi läpi päässyt (eikä ympäri). Tie on siis merkitty 1784 Ryttylän isojakokartalle ja siinä teksti "Wäg till Tervakoski". Ilmeisesti kyse on kuitenkin ollut polusta tai ratsutiestä. Kuninkaankartalle se lienee merkitty kuulopuheena tai isojakokartan perusteella isona tienä. Nykyiset metsätiet eivät siis kuvaa vanhan tien rakennetta ja "olemusta". On syytä harkita, onko tietä tai tielinjaa syytä suojella mitenkään. Jos, niin ehkä pitäisi tutkia sitä vielä tarkemmin.

Nykyistä metsätietä vanhan tien linjauksella Riihiviidankalliolla, pohjoiseen molemmat

Isojakokartalta - joka katkeaa Hausjärven ja Janakkalan rajalla - projisoitu vanha tielinja sinisellä. Maastossa tie häviää tyystin hieman ennen Riihimäen rajaa.

Ote v 1784 Ryttylän isojakokartasta.

Nykyisen metsätien luoteispäätä, missä tie häviää ja haaraantuu useaksi poluksi kivikoisessa maastossa.

19 RIIHIMÄKI HIIVOLA KYLÄTONTTI

Mjtunnus: uusi kohde
Status: kiinteä muinaisjäännös (sm)
Ajoitus: historiallinen
Laji: asuinpaikka: kylätontti

Koordin: N: 6732820 E: 373755

Tutkijat: Jussila et al. 2023 inventointi

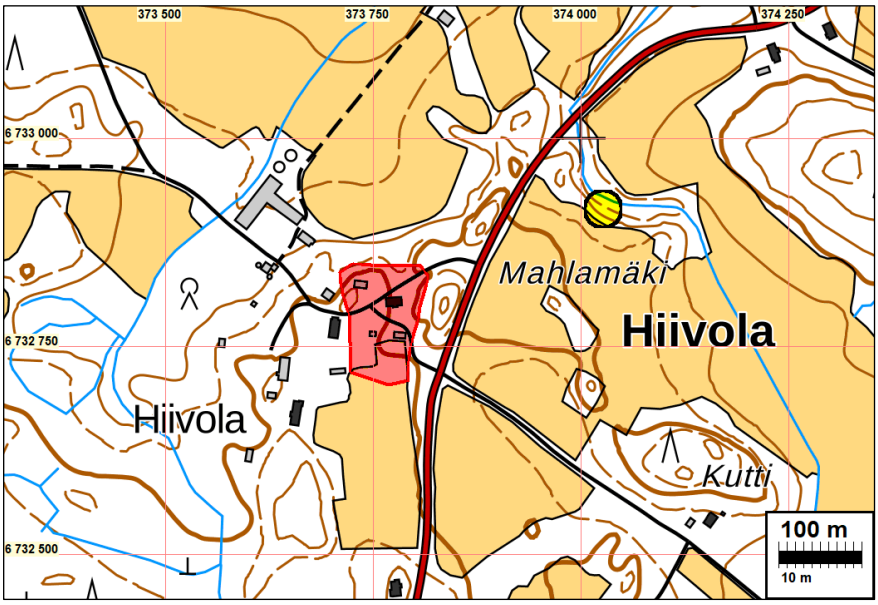
Sijainti: Paikka sijaitsee Riihimäen asemalta 5,8 km länteen.
Huomiot: 1691 kartalta paikannettu kylätontti on ollut asuttuna ja rakennettuna samoilla paikoilla tähän päivään asti ja edelleen. Vanhan Tonttimaan alueella on nyt itäosassa vanha talo, pari ulkorakennusta. Länsiosassa on uudempi talo ja ulkorakennus, sekä hoidettu puutarha. Tonttimaan poikki kulkevan Hiivolan kartanontien pohjoispuoli on vähän rakennettua ja siellä on kaksi ulkorakennusta. Nykyinen rakennustilanne vanhan tonttimaan alueella on sama kuin 1954 peruskartalla. Hirvijärventie on kulkenut tonttimaan itäreunalla, mäenkumpareen länsireunalla, kun se nykyään kulkee kumpareen itäreunaa. Senaatinkartalla tonttimaan eteläosassa on kaksi rakennusta, muutoin sama tilanne kuin peruskartalla. Peltokuvio tonttimaan ympärillä on ollut 1691 lähes sama kuin 1954 kartalla ja edelleenkin. Tonttimaa on siksi helppo paikantaa peltojen väliin ja kumpareen länsipuolelle.

Tarkempia vanhoja karttoja ei tonttimaan alueesta löydy kuin yksi v. 1837 jossa on vain tontti, ei muuta, ja sitä on hyvin hankala tarkasta asemoida nykykartalle. Vaikuttaa siltä että 1837 eteläisin osa tonttimaasta sijaitsee pellossa ja pohjoisosa alueella missä nyt taloja - läntinen talo vaikuttaisi sijoittuvan vanhan tonttimaan länsipuolelle.

Vanhan tonttimaan alue vaikuttaa varsin vähän muokatulta (paitsi tietty rakennusten kohdilla), erityisesti kartanontien pohjoispuolella. Vanhan tonttimaan alue vaikuttaisi olevan arkeologisessa mielessä ehjää - maan käyttö nykyisten rakennusten ulkopuolella on ilmeisesti ollut vähäistä. Ehdotan osaa aluetta muinaisjäännökseksi. Rajaus on mielestäni hyvä kattaen vanhan tonttimaan kokonaan, ehkä hieman liian laaja länteen. Rajauksen sisällä on rakennuksia.

Hiivolan vanhaa tonttimaata, pohjoisosaa koillisesta

Ehdotettu muinaisjäännösrajaus punaisella

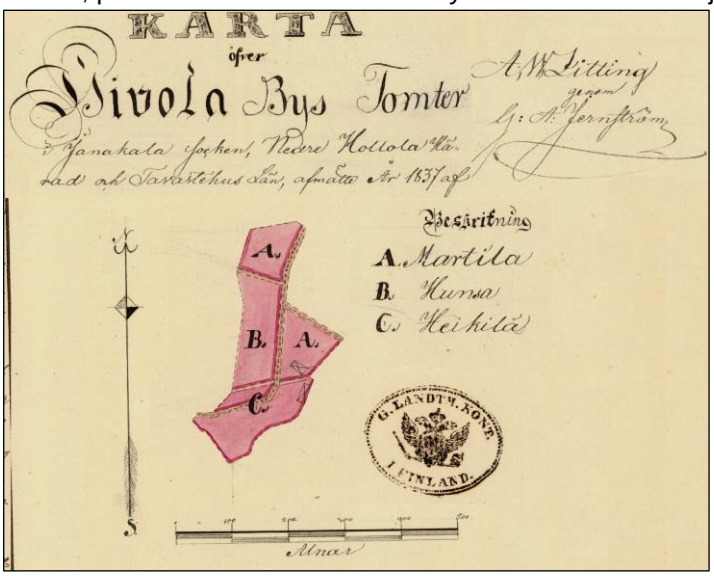

Hiivolan vanha kylätontti v. 2023 ja alla v. 1949 ilmakuvassa

Ote Brotheruksen kartasta v. 1691. Tarkempia karttoja ei tonttimaasta ole ennen kuin peruskartalla 1954 ja ilmakuva 1949, paitsi alla oleva kontekstiton kylätontin tonttimaiden jakokartta.

Kartta ei ole alkuperäisessä kuosissa vaan koottu ison kartan osista ne tiivistäen.

20 RIIHIMÄKI AROLAMPI KYLÄTONTTI

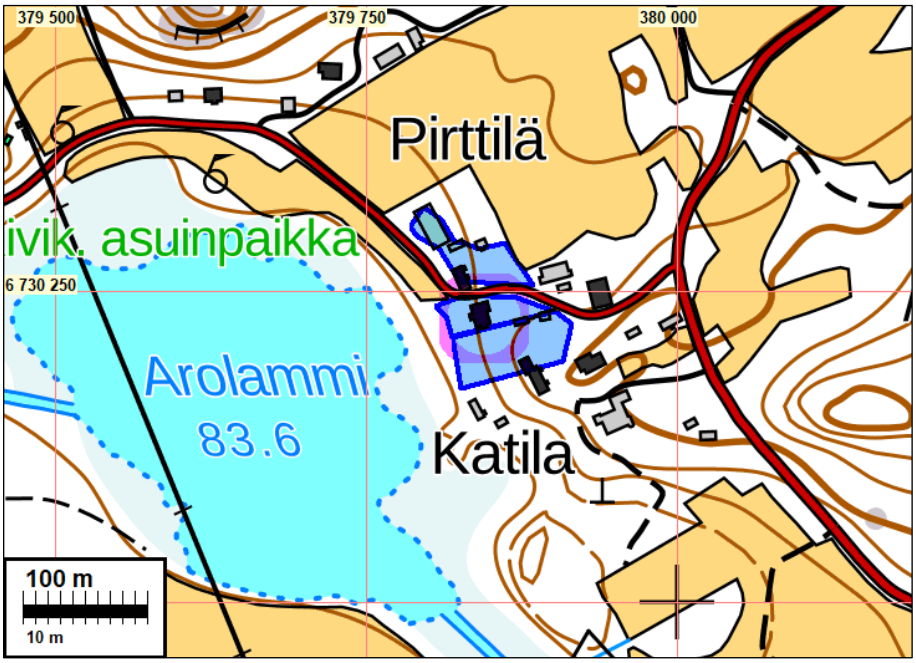
Mjtunnus: uusi kohde
Status: muu kohde
Ajoitus: historiallinen
Laji: asuinpaikka: kylätontti

Koordin: N: 6730228 E: 379845

Tutkijat: Jussila et al. 2023 inventointi

Sijainti: Paikka sijaitsee Riihimäen asemalta 5,2 km etelään.
Huomiot: Vanha 1793 kartan tonttimaa on siinä määrin rakennettua ja nykyaikaisen maankäytön piirissä, että en katsoisi sitä arkeologiseksi suojelukohteeksi. Toisaalta ete-

läisin vanha tontti C on kuitenkin nyt lähes rakentamaton. Olisiko siitä muinaisjäännökseksi?

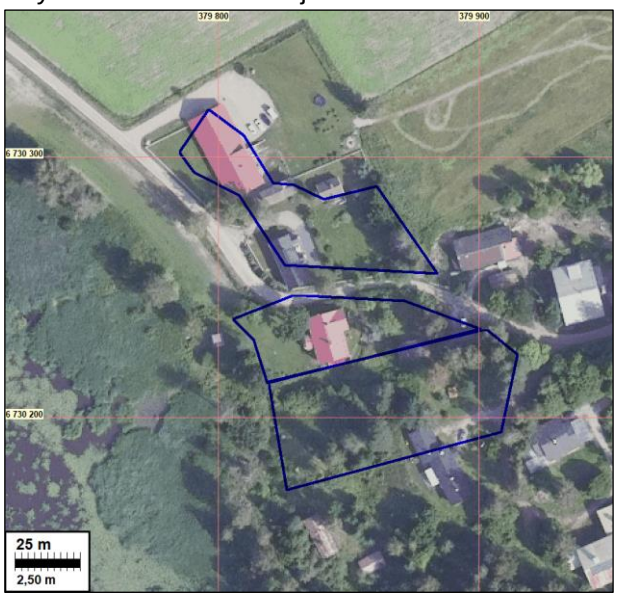

V. 1794 tonttimaa sinisellä, tontit pohjoisesta alkaen A, B ja C.
Alla ote 1794 isojakokartasta

Alla ilmakuvat 1949 ja 2023, päälle piirretty 1874 tonttimaiden rajaus sinisellä

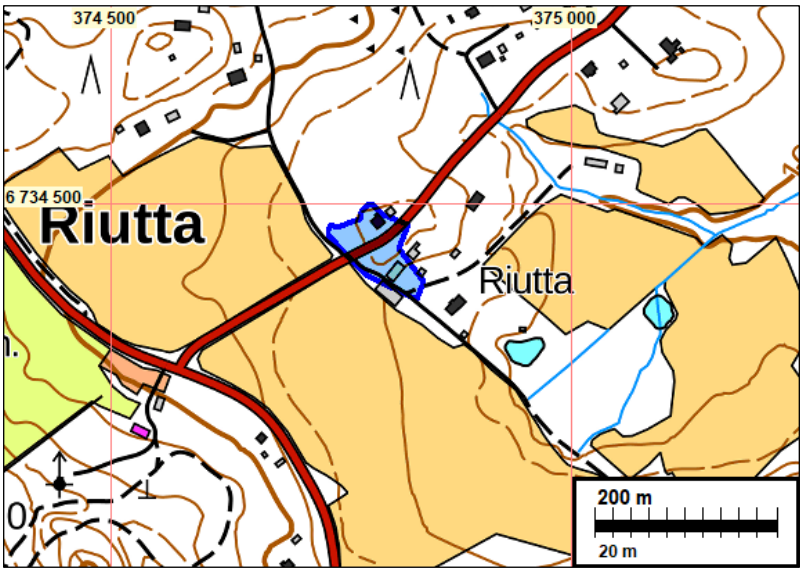
21 RIIHIMÄKI KERNAALA RIUTTA KYLÄTONTTI

Mjtunnus: uusi kohde
Status: muu kohde
Ajoitus: historiallinen
Laji: asuinpaikka: kylätontti

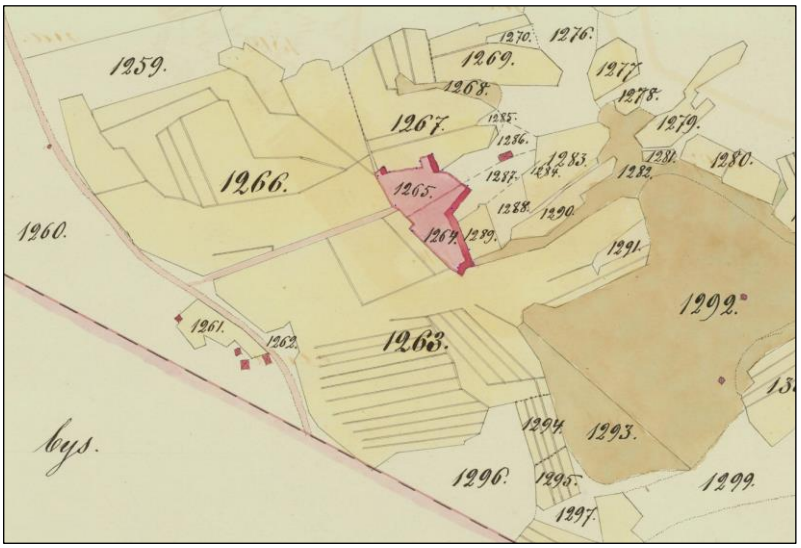
Koordin: N: 6734474 E: 374793

Tutkijat: Jussila et al. 2023 inventointi

Sijainti: Paikka sijaitsee Riihimäen asemalta 4,3 km länteen.
Huomiot: Kernaalan kylän Riutanmaan ulkopalstan (utjord) alueella on kaksi taloa samalla tontilla v. 1857 kartalla. Pitäjänkartalla 1844 tonttimaa on nimetty Sipilä Hemman. Kuninkaankartalla 1796-1805 sen kohdilla on kaksi torppaa. V. 1857 kartalla näiden länsipuolella, tien varressa on kaksi uutta torppaa, molemmat nyt täysin rakennetuilla alueilla. V. 1691 kartalla alue on tyhjä - ulkopalstalle ei ole merkitty mitään. Vanha torppien / Sipilän talon tonttimaa on siinä määrin rakennettua ja nykyaikaisen maankäytön piirissä, että en katsoisi sitä arkeologiseksi suojelukohteeksi. Ikänsä puolesta se ei myöskään olisi muinaisjäännökseksi sopiva.

Torppien tonttimaat v. 1857 sinisellä, alla ote 1857 kartasta

22 RIIHIMÄKI RETKIOJA SANTAMÄKI

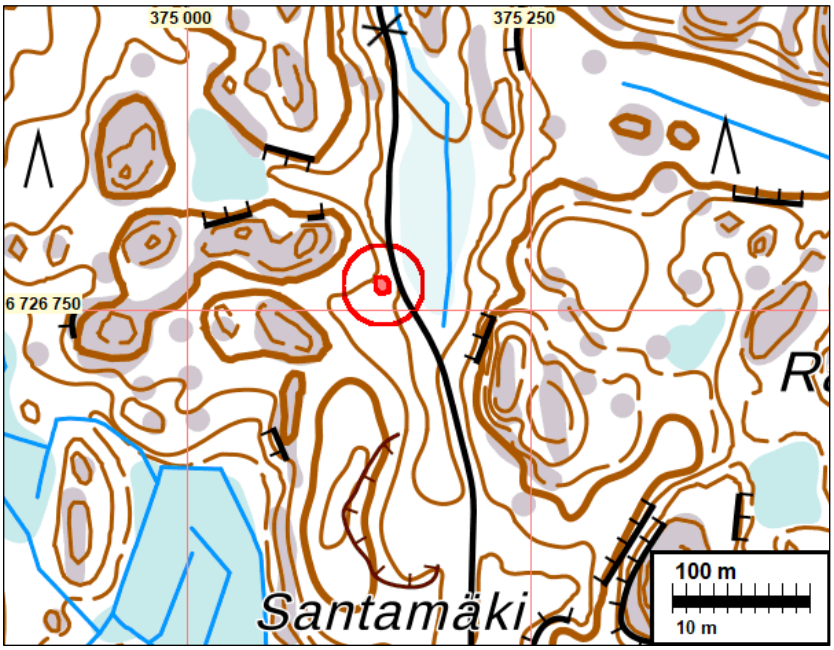
Mjtunnus: uusi
Status: kiinteä muinaisjäännös (sm)
Ajoitus: historiallinen
Laji: valmistus: tervahauta

Koordin: N: 6726770 E: 375140

Tutkijat: Ruohonen J 2002 inventointi, Jussila et al. 2023 inventointi

Sijainti: Paikka sijaitsee Riihimäen asemalta 9,4 km etelään.
Huomiot: Ruohosen 2002 inventoinnin kohde Hist 15. Ruohonen kuvaa rakennetta hiilimiiluksi.

Tien länsipuolella, tien suunnassa laskevassa rinteessä on tervarännihauta. Pyöreä pieni vallillinen suppilomainen kuoppa, halk n. 4 m, kuopan eteläsivu alarinteen puolella on auki, josta pitkä ränni alarinteeseen. Kuopassa kuntan alla nokea ja kekäleitä, samoin rännissä. Kyseessä on tervahaudan ja tervarännin välimuoto, rännihauta. Paikkatieto oma GPS/Galileo mittaus, tarkkuusarvio +-5 m.

Rännihauta pohjoisesta ja etelästä

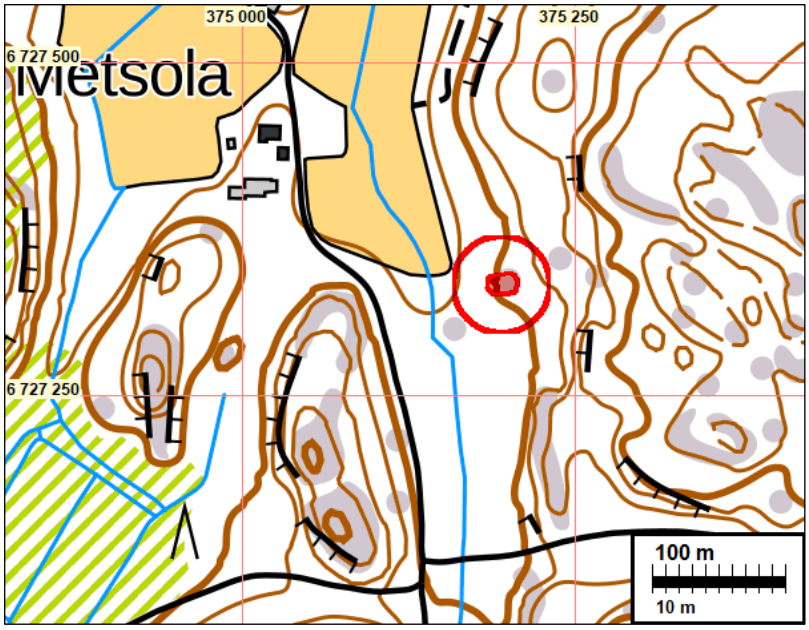
23 RIIHIMÄKI METSOLA 2

Mjtunnus: uusi
Status: kiinteä muinaisjäännös (sm)
Ajoitus: historiallinen
Laji: valmistus: tervahauta

Koordin: N: 6727334 E: 375196

Tutkijat: Ruohonen J 2002 inventointi, Jussila et al. 2023 inventointi

Sijainti: Paikka sijaitsee Riihimäen asemalta 8,9 km etelään.
Huomiot: Ruohosen 2002 raportin kohde hist 14. Ruohonen mainitsee paikan hiilimiiluna. Paikalla on hyvin säilynyt kaunis pieni tervahauta, josta halssi länteen, alarinteeseen. Tervahauta on rakennettu kumpareen laen länsireunalle. Vallissa aukko länteen, josta rännihalssi. Haudan halkaisija n. 9 m vallin ulkoreunoilta. Paikkatieto laserkeilausaineistosta ja se on tarkka.

Tervahauta lännestä (halssi) ja idästä

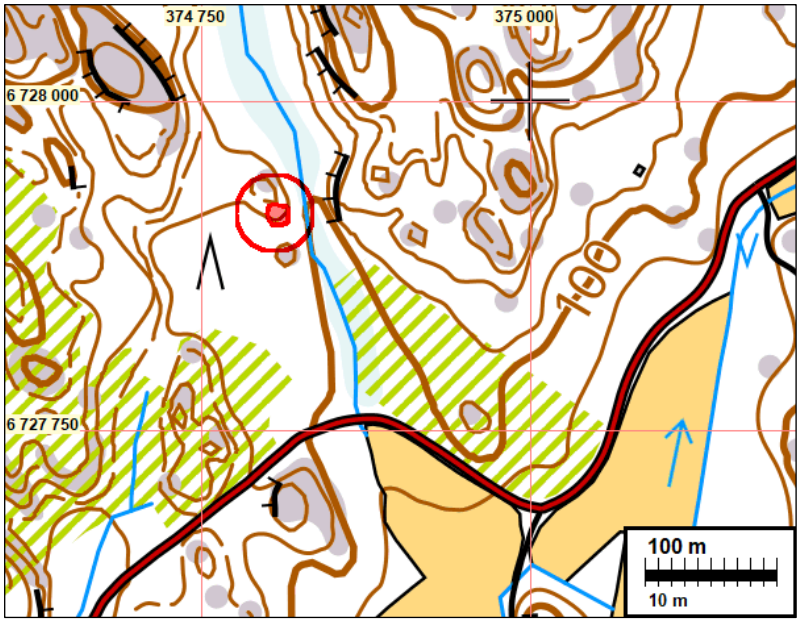
24 RIIHIMÄKI METSOLA 1

Mjtunnus: uusi
Status: kiinteä muinaisjäännös (sm)
Ajoitus: historiallinen
Laji: valmistus: tervahauta

Koordin: N: 6727915 E: 374808

Tutkijat: Ruohonen J 2002 inventointi, Jussila et al. 2023 inventointi

Sijainti: Paikka sijaitsee Riihimäen asemalta 8,5 km lounaaseen.
Huomiot: Ruohosen 2002 raportin kohde hist 13. Ruohonen mainitsee paikan hiilimiiluksi. Etelä-pohjois-suuntaisen moreeniharjanteen eteläpäässä on rännitervahauta. Pyöreä vallillinen, suppilomainen kuoppa, halkaisija n. 7 , josta aukko alarinteeseen etelään - halssiränni. tervahaudan pohjalla kuntan alla kekälettä ja nokea. Ehjä ja hyvin säilynyt. Paikkatieto laserkeilausaineistosta, tarkka.

Tervahauta etelästä ja pohjoisesta

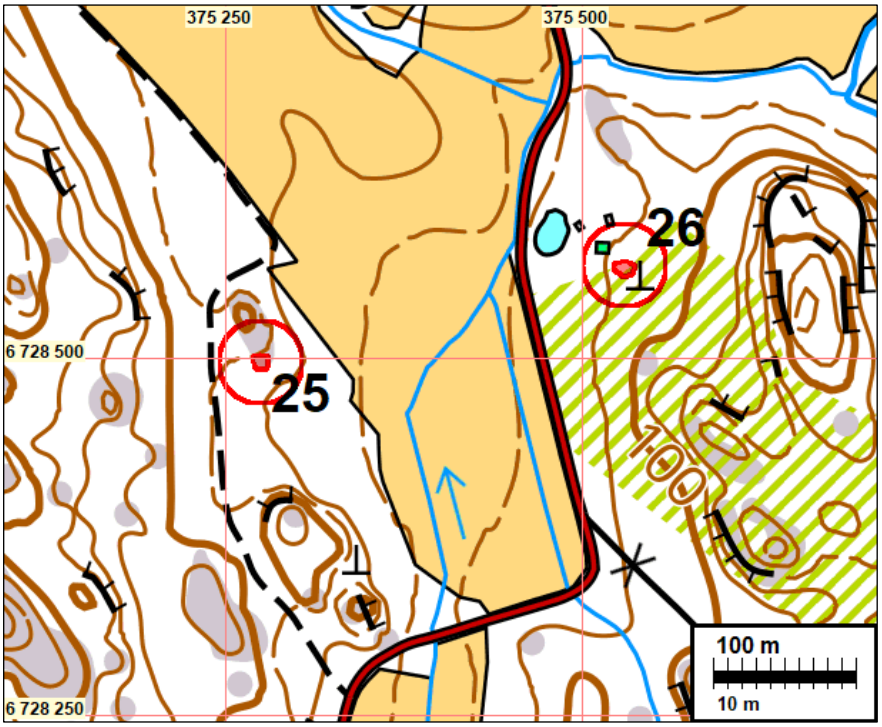
25 RIIHIMÄKI RETKIOJA MUSTIKKAMÄKI

Mjtunnus: uusi
Status: kiinteä muinaisjäännös (sm)
Ajoitus: historiallinen
Laji: valmistus: tervahauta

Koordin: N: 6728498 E: 375275

Tutkijat: Ruohonen J 2002 inventointi, Jussila et al. 2023 inventointi

Sijainti: Paikka sijaitsee Riihimäen asemalta 7,8 km lounaaseen.
Huomiot: Ruohosen 2002 raportin kohde hist 12.
Kallioisenmäenkumpareen eteläreunalla on matalan rinteen päällä pieni ränni-tervahauta, suppilomainen ja vallillinen kuoppa, halkaisija 3-4 m ja siitä rännihalssi etelään. Paikalla on nyt hakkuuaukko, joka laikutettu. Hauta on metsänhoidon hieman runtelema mutta erotettavissa. Risukkoa ja heinikkoa. Gps/Galileo mittaus, tarkkuus hyvä alle +-5 m.

Tervahauta - etualalla – erottuu huonosti heinikosta, etelään.

26 RIIHIMÄKI RETKIOJA KIPPAKALLIO

Mjtunnus: uusi
Status: kiinteä muinaisjäännös (sm)
Ajoitus: historiallinen
Laji: valmistus: tervahauta

Koordin: N: 6728562 E: 375531

Tutkijat: Ruohonen J 2002 inventointi, Jussila et al. 2023 inventointi

Sijainti: Paikka sijaitsee Riihimäen asemalta 7,8 km lounaaseen.
Huomiot: Ruohosen 2002 raportin kohde hist 11. Ruohonen mainitsee paikalla olevan neljä tervahautaa 20 m etäisyydellä toisistaan. Havaitsin vain yhden tervahaudan. Paikalla on matalavallinen suppilomainen kuoppa, halkaisija noin 4 m, siitä aukko länsiluoteeseen josta pitkä rännihalssi. Tervahauta näreikön peitossa, hakkuualueen reunamilla. Tervahaudan pohjoispuolella on korkeahko, 15 x 10 m laajuinen maanläjityskasa ja luoteispuolella mökki ja tasattu pihamaa (josta ilmeisesti läjityskasa peräisin). Muut haudat lienevät jääneet kasan ja mökin alle.

Kartta edellisellä sivulla.

Tervahaudan kuoppa etualalla, luoteeseen.

27 RIIHIMÄKI KYTÖJÄRVI VATSIA

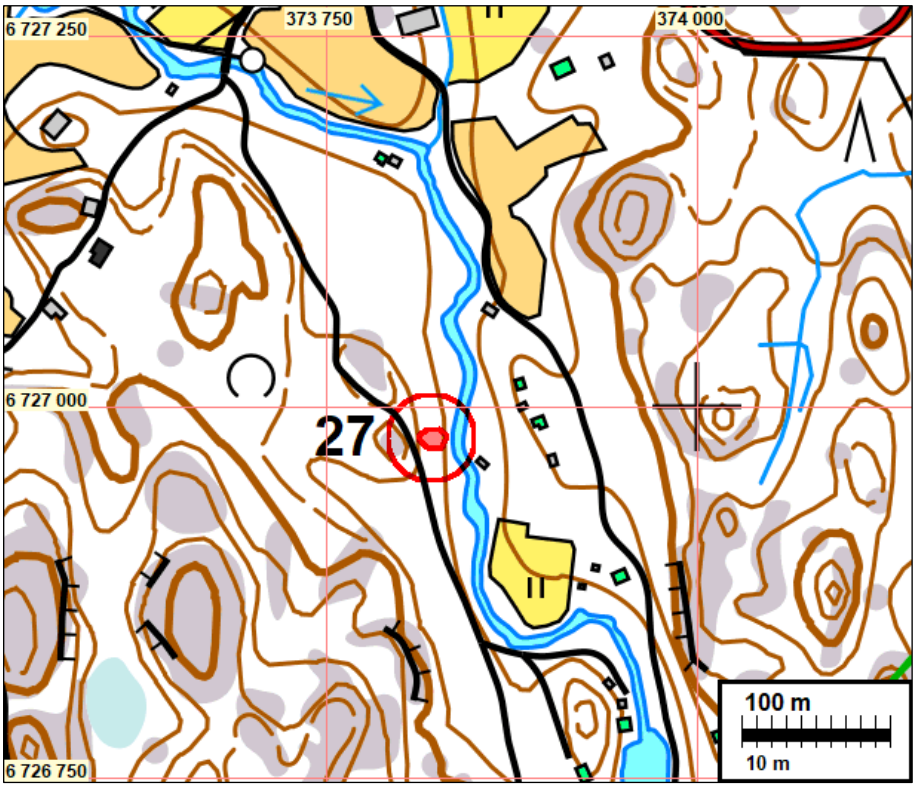
Mjtunnus: uusi
Status: kiinteä muinaisjäännös (sm)
Ajoitus: historiallinen
Laji: valmistus: tervahauta

Koordin: N: 6726979 E: 373822

Tutkijat: Ruohonen J 2002 inventointi, Jussila et al. 2023 inventointi

Sijainti: Paikka sijaitsee Riihimäen asemalta 9,8 km lounaaseen.

Huomiot: Ruohosen 2002 raportin kohde hist 16. Ruohonen mainitsee hiilimiiluna.
Paikalla on Väliojan laaksoon laskevan harjanteen kapea pää, tien itäpuolella. Harjanteen laen päässä on suppilomainen kuoppa, halkaisija muutaman metrin ja siitä kaivettu ränni alarinteeseen itään. Rännissä ja kuopassa hiiltä ja kekälettä ja palaneen saven kikkareita. Kyseessä on rännihauta - tervahaudan ja rännihaudan välimuoto, pieni tervahauta, josta pitkä ja leveä ränni alarinteeseen.
Paikkatieto: gps/galileo mittaus ja laserkeilausaineistosta, tarkkuus > 3 m.

Rännihauta idästä ja lännestä